

Haridustasemetee- ülene eelinkubatsiooni mudel

„Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020” prioriteetse suuna nr 1 „Ühiskonna vajadustele vastav haridus ja hea ettevalmistus osalemaks tööturul” EL vahendite kasutamise eesmärk nr 5 „Õpe kutse- ja kõrghariduses on suuremas vastavuses tööturu vajadustega ning toetab ettevõtlikkust”. Meetme „Õppe seostamine tööturu vajadustega” tegevus „Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine kõigil haridustasemetel”.

2018

ETTEVÕTLUSÕPPE
PROGRAMM

EESSÕNA

Käesolev dokument annab ülevaate Haridus- ja Teadusministeeriumi ettevõtluseõppe programmi “Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine kõigil haridustasemetel” (ettevõtlusõppe programm Edu ja Tegu) tegevussuuna “Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe rakendamise toetamine kõrgkoolides” raames ellu kutsutud ja rakendatud haridustasemeteülese ja õppijatele suunatud eelinkubatsiooni mudeli (edaspidi EIM) eesmärkidest, sisutegevustest, meetodikast, koostööformaatidest ettevõtlusõppega, õiguslikest alustest ja toetavatest tugitegevustest.

Õppijate eelinkubatsioonialast tegevust Eestis juhivad ülikoolid, kelle eestvedav roll tuleneb valdkondlikust pädevusest, meetodilisest kompetentsist ja õppijate kõrgest motivatsioonist omandada praktilised ettevõtlusalased pädevused. Ettevõtlikkust ning ettevõtlust väärtustava hoiaku arendamine on ettevõtliku ülikooli kontseptsioonis oluline osa. Eelinkubatsiooni mudeli rakendamise juhtkeskused – Tartu Ülikool¹, Tallinna Tehnikaülikool² ja Tallinna Ülikool³ – on oma arengukavades määratlenud eesmärgid ja tegevused, mis toetavad eelinkubatsiooni strateegilise eesmärgi saavutamist, võimaldades õppijatel vastavalt nende vajadustele ja huvidele arendada üldisi ja valdkondlike ettevõtlusalaseid pädevusi ning toetades teadmispõhiste ettevõtete loomist, kasvu ning innovatsiooni, mitteformaalse ning informaalset õpetamist loomise, kasvu ning innovatsiooni, mitteformaalse ning informaalset õpetamist loomise. Praktikas tähendab see fookustatud tegevust ja tuge mitmekülgsete aktiivõppe meetodite ning erinevate õppekavaväliste initsiatiivide rakendamisele, interdistsiplinaarsuse toetamisele ja koostöö arendamisele ettevõtluse ökosüsteemi partneritega. Eesmärgiks on luua õppijate ettevõtliku hoiaku rakendamist toetav õpikeskkond, mis võimaldab omandada ettevõtlusalased oskused idee loomest kuni prototüübi testimiseni turul.

Eelinkubatsiooni mudeli ettevalmistamine ja koostamine toimus juunist 2015 kuni maikuuni 2016 ning jaanuarist märtsini 2017. Ettevalmistusprotsessis osales eri haridustasemeid ning ettevõtluse ökosüsteemi ühendav töögrupp⁴. Rakendustulemuste baasil täiendatakse EIMI pidevalt vähemalt üks kord aastas.

Ettevõtlusõppe programmi toetab Euroopa Sotsiaalfond.

1 Tartu Ülikooli arengukava aastateks 2015-2020 (A2020); https://www.ut.ee/sites/default/files/www_ut/ulikoolist/tartu_ulikooli_arengukava_aastateks_2015-2020_a2020_terviktekst_1.pdf

2 Tallinna Tehnikaülikooli arengukava 2020; https://www.ttu.ee/public/u/ulikool/arengukava/2020/TTU_arengukava_v5.0.pdf

3 Tallinna Ülikooli arengukava 2015-2020; <http://www.tlu.ee/public/TLUarengukava/#p=1>

4 Töögruppis osalesid 8 kõrgkooli esindajad, valdkondlikud eksperdid ettevõtluse tugistruktuuridest ja ettevõtjate ühendustest (Arengufond, Ajujaht, EAS, Teenusmajanduse Koda, EKTK), Kuressaare Ametikool, MAK võrgustik, Haridus- ja Teadusministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ja SA Innove esindajad.

HARIDUSTASEMETEÜLESE EELINKUBATSIOONI MUDELI KIRJELDUSE AUTORID JA EKSPERDID

Autorid (tähestiku järjekorras): Maret Ahonen (TÜ), Piret Arusaar (TÜ), Ester Eomõis (EBS), Silja Lassur (TLÜ), Marek Mühlberg (TLÜ), Anu Oks (TalTech/EstBAN), Külliki Tafel-Viia (TLÜ).

Kaastööd tegid (tähestiku järjekorras): Reet Adamsoo (TÜ), Toomas Danneberg (EBS), Andres Kuusik (TÜ), Kristjan Oad (EEK Mainor), Tiia Ojasalu (TalTech), Mervi Raudsaar (TÜ), Harri Tallinn (CPD OÜ/Ajujaht), Taavi Tamm (TÜ), Marge Täks (TÜ, EBS), Toomas Seppel (Advokaadibüroo Heldman Partners).

Kaastööd teinud organisatsioonid, kelle esindajad osalesid perioodil 2015–2017 eelinkubatsiooni mudeli ettevalmistusprotsessis: Tallinna Tehnikaülikool, Tallinna Ülikool, Tartu Ülikool, Eesti Kunstiakadeemia, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, EEK Mainor, Estonian Business School, Eesti Maaülikool, Haridus- ja Teadusministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Teenusmajanduse Koda, SA Innove, maakondlike arenduskeskuste võrgustik, Tartu linnavalitsus, Pärnu linnavalitsus, Kuressaare Ametikool, JA Eesti, Startup Estonia/ Eesti Arengufond.

Ekspertid (tähestiku järjekorras): Urmas Reikop (Tallinna Ettevõtlusinkubaatorid), Mari Vavulski (Arengufond/Startup Estonia).

Toimetajad: Marge Täks (TÜ, EBS) ja Leeni Uba (TÜ)

Täname kõiki kaasamõtlejaid ja panustajaid!

SISUKORD

EESSÕNA.....	2
HARIDUSTASEMETEÜLESE EELINKUBATSIOONI MUDELI KIRJELDUSE AUTORID JA EKSPERDID.....	3
KOKKUVÕTE.....	5
1. HARIDUSTASEMETEÜLESE EELINKUBATSIOONI TAUST JA VAJALIKKUSE PÕHJENDUS	7
1.1 Haridustasemeülese eelinkubatsiooni taustainfo	9
1.2. STARTER programmi väljatöötamist mõjutanud rahvusvahelised praktikad.....	11
2. HARIDUSTASEMETEÜLESE EELINKUBATSIOONI EESMÄRK JA INDIKAATORID	12
2.1. Eelinkubatsiooni eesmärk ja ülesehitus	12
2.2. Eelinkubatsiooni tulemusindikaatorid	16
3. EELINKUBATSIOONIPROGRAMMIDE RAKENDAMINE	18
3.1. Eelinkubatsiooni õppemetoodilised alused.....	18
3.2. Eelinkubatsiooni ja õppetöö seosed	19
3.3. STARTER programmi sihtrühmad	20
3.4. STARTER programmi meeskond	22
3.5. Põhi- ja edasijõudnute programmi õpiväljundid ja iseloomustus	23
3.6. Eelinkubatsiooniprogrammi meeskondade arengu hindamine.....	24
4. MENTORTUGI JA -VÕRGUSTIKU ARENDUS	27
5. EELINKUBATSIOONIPROGRAMMI ÕIGUSLIKUD ALUSED	29
5.1. Intellektuaalomand ja sellega seotud õigused.....	29
5.1.1. <i>Konfidentsiaalsus</i>	30
5.1.2. <i>Õpilas- ja tudengifirmade õiguslik staatus</i>	30
5.1.3. <i>Ülikoolide ja tudengifirmade õiguslikud suhted</i>	31
5.1.4. <i>Rahvusvahelised õppijad</i>	31
6 EELINKUBATSIOONI INFO- JA REGISTREERIMISSÜSTEEM.....	32
7. TURUNDUSSTRATEEGIA.....	33
8. EELINKUBATSIOONI MUDELI RAKENDAMISE PARTNERID	36
MÕISTED	37
Lisa 1. Oxfordi Ülikooli (Said Business School, Entrepreneurship Centre) mudel õppijate ettevõtlikkuse edendamisel ning õppetööd toetava eelinkubatsiooniprogrammide rakendamisel.....	39
Lisa 2. Eelinkubatsiooniprogrammi seire.....	44
Lisa 3. Ülikoolide õiguslik suhe tudengifirmades	45
Lisa 4. Ühisturunduse näited	47

KOKKUVÕTE

Haridustasemeteüleene eelinkubatsiooni strateegiline eesmärk on õppijate ettevõtlikkuse, ettevõtlusteadlikkuse, ettevõtlusalaste teadmiste kasv ning praktilise ettevõtlusalase kogemuse omandamine tegevuspõhises (*hands-on*) õpikeskkonnas, mis suurendab lõpetajate konkurentsivõimet, vastavust tööturu ootustele ning ettevõtlusaktiivsust, sh valmisolekut ettevõtlusega alustamiseks.

Eelinkubatsiooni mudel on eri haridustasemeid ja -liike siduv, ettevõtlusõpet toetav mitteformaalse valdkondadevahelise õppe vorm, mille rakendamine toimub õppijatele mõeldud eelinkubatsiooniprogrammides lõimituna ettevõtluse ökosüsteemi ja formaalse ettevõtlusõppega. Fookus on kõrg- ja kutsehariduse õppijate kaasamisel, osalemine STARTER programmides on tasuta.

Eelinkubatsiooni mudelis on terviklikuks paketiiks ühendatud kolm etappi e alamtegevust:

1. Eeletapp e inspireerimine
2. I etapp e idee arendamine (põhiprogramm *base program*) – ideede genereerimine, meeskondade moodustamine, idee arendamine, ärimudeli loomine ja idee testimine
3. II etapp e ärimudeli arendamine (edasijõudnute programm, *advanced program*) – ärimudeli arendamine, prototüübi loomine ja turul testimine (vt täpsemalt ptk 2).

STARTER programmis omandab õppija ettevõtlusalase õpikogemuse meeskonna-, idee-, ärimudeli- ja prototüübi arendamisel töötubades juhendajate ja mentorite juhendamisel, millele järgneb plaani ellurakendamine ja ettevõtte loomine.

STARTER programmide rakendamine toimub semestripõhiselt juhtkeskuste (Tartu Ülikooli, Tallinna Ülikooli ja Tallinna Tehnikaülikooli) eestvedamisel. Koostöösse on kaasatud teisedki Eesti ülikoolid (Estonian Business School, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Eesti Kunstiakadeemia, Eesti Maaülikool), rakenduskõrgkoolid (sh Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor), kutsekõrgkoolid, kutsekoolid ning üldhariduskoolid.

STARTER programmi käivitamine Eestis on toimunud kahes etapis:

I. etapp – 2016 jooksul testiti eelinkubatsiooni eeletapi tegevuste formaate ja põhiprogrammi ning valmistati ette edasijõudnute programmi sisu.

II. etapp – 2017.–2018. aasta jooksul rakendatakse STARTER programmid tervikuna Tallinnas, Tartus, Pärnus, Haapsalus, Narvas ja Kohtla-Järvel.

2016–2018 rakendustulemuste baasil hindavad partnerkõrgkoolid STARTER programmide tulemuslikkust, mille alusel planeeritakse jätkutegevused alates aastast 2019.

2016–2018 on Tallinna Ülikooli juhitud STARTER programm loomevaldkonna ja Tallinna Tehnikaülikooli (Mektory) juhitud STARTER programm tehnoloogiavaldkonna fookusega, tagades ühtlasi meeskondades interdistsiplinaarsuse. Tartu Ülikooli (Ideelabor) STARTER programmides valdkondlikku fookust ei rakendata.

Valdkondliku põhimõtte kasutamine Tallinna Tehnikaülikooli ja Tallinna Ülikooli STARTER programmide rakendamisel lähtub „Konkurentsivõime kavast Eesti 2020“⁵, milles on rõhutatud, et Eesti konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna arendamiseks on vaja kasutada laiemalt loomemajanduse, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) ja teiste võtmetehnoloogiate potentsiaali teiste sektorite lisandväärtuse tõstmisel. Selleks tuleb soodustada valdkondi integreerivaid tegevusi. Interdistsiplinaarses koostöös luuakse eeldused innovatsiooni tekkeks ettevõtluses. Sama põhimõtet järgitakse ka STARTER programmide rakendamisel.

Arendatakse välja ühtne mentorvõrgustik ja mentorite andmebaas programmis osalevatele meeskondadele, mis loob võimaluse leida sobivaim mentor, lähtudes meeskonna ideest ja vajadustest. Mentorite eesmärk on õppijate meeskondade toetamine äriidee väljatöötamisel ja arendamisel ning õppijate juhendamine ja nõustamine eelinkubatsiooni protsessis.

Eelinkubatsiooni raames tuleb ideede arendamise käigus ja väljunditega seoses arvestada õiguslike teemadega, nt intellektuaalomand, konfidentsiaalsus, ülikoolide ja tudengifirmade õiguslikud suhted jt. Täpsem ülevaade eelinkubatsiooniga seotud õiguslikust regulatsioonist on esitatud ptk-s 5.

Eelinkubatsiooniprogrammis osalejate ja meeskondade registreerimine toimub registreerimisplatvormil www.starteridea.ee. Eelinkubatsiooni rakendamiseks on välja töötatud turundusstrateegia ning selle raames on kokku lepitud eelinkubatsiooniprogrammide ühine brändinimi STARTER (vt ptk 7).

5 Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“, Vabariigi Valitsus. [<https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/eesti2020.pdf>]

1 HARIDUSTASEMETEÜLESE EELINKUBATSIOONI TAUST JA VAJALIKKUSE PÕHJENDUS

Eestis on seni puudunud ühine arusaam sellest, mis on ettevõtlusõpe, kuidas ettevõtlust eri haridustasemetel ja -liikides õpetada, millistest osadest peaks ettevõtlusõpe koosnema, kuidas integreerida formaalne ja mitteformaalne ettevõtlusõpe. Varasemate uuringute põhjal on teada, et ettevõtlust õpetatakse koolides väga erinevalt, erinevuste peamiseks põhjuseks loetakse seda, et puudub konsensus põhimõistetes „ettevõtlus”, „ettevõtte” ja „ettevõtja” ja selles, kuidas ettevõtlust õpetada⁶

Samas omandavad kiiresti muutuvmas maailmas järjest suuremat tähtsust õppijate ja vilistlaste ettevõtlikkus ning teadmised ja oskused, mis võimaldavad näha ettevõtlust isikliku karjäärivalikuna ja/või tegutseda aktiivse kodanikuna.

Ettevõtlusõppe programmi Edu ja Tegu rakendumise tulemusel on valminud raamdokument „Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine Eestis”⁷, kus on kirjeldatud ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemse arendamise metoodiline alus kõigile haridustasemetele. Selleks töötati Edu ja Tegu programmi raames välja ettevõtluspädevuse mudel, mis toetab ettevõtlusõppe õpiväljundite süstematiseeritud kombinatsiooni loomist kõigile haridustasemetele, pakub ühtse õpikäsituse ettevõtluspädevuse kujundamiseks ning tulemusrikkamaks ettevõtlusõppeks.

Ettevõtlusõppe strateegilise suunamise ja toetamise seisukohalt on oluline välja tuua ELi tegevuskava „Ettevõtlus 2020”⁸. Nimetatud tegevuskavas käsitletakse ettevõtlusõpet ühena kolmest kiiret arendamist vajava valdkonnana ELis, mis peab saama liikmesriikide haridussüsteemide loomulikuks osaks ning tooma kaasa põhjaliku muutuse ettevõtluspotentsiaali rakendamisel. Ettevõtlusõppe peamise haridusliku eesmärgina nähakse ettevõtliku mõtteviisi kujundamist olenemata sellest, kas õppijad asutavad hiljem oma äri- või sotsiaalseid ettevõtteid. Tegevuskava osutab ettevõtlusõppe arendamise mitmele aspektile, nt soovitades rakendada ettevõtlusõppes efektiivseid õppemeetodeid nagu projektõpe ja kogemuspõhised õppemeetodid ka väljaspool formaalharidust.

Ettevõtlusõppe programmi Edu ja Tegu eesmärk on rakendada ettevõtlikkust toetav õpikäsitus ja ettevõtlusõppe süsteemselt kõigil haridustasemetel ja -liikides ning luua selleks vajalik metoodika ning õppevara, et muuta ettevõtlusõppe haridussüsteemi loomulikuks osaks ning tagada kõigile õppijatele võimalus ettevõtlusõppe läbimiseks.

6 HTM Edu ja Tegu, 2018. Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine Eestis, Edu ja tegu ettevõtlusõppe programm. <https://ettevotlusope.ee/ettevotlikkuse-ja-ettevotlusoppe-susteemne-arendamine-eestis/>

7 HTM Edu ja Tegu, 2018. Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine Eestis, Edu ja tegu ettevõtlusõppe programm. <https://ettevotlusope.ee/ettevotlikkuse-ja-ettevotlusoppe-susteemne-arendamine-eestis/>

8 Euroopa Komisjon. (2013). Tegevuskava „Ettevõtlus 2020”. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0795&from=ET> (The Entrepreneurship 2020 Action Plan)

Ettevõtlusõppe programm Edu ja Tegu ning selle tegevused, sh haridustasemeülese eelinkubatsiooni rakendamine, tugineb kolmel riiklikul strateegial:

„Konkurentsivõime kava „Eesti 2020”⁹.

Ettevõtlikkuse ja teiste võtmepädevuste (ema- ja võõrkeelte oskus, matemaatika-, IT-, kodaniku ja sotsiaalne pädevus, algatusvõime, kultuuriline väljendusoskus) kujundamisel peetakse oluliseks:

4. ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemset arendamist ja rakendamist kõigil haridustasemetel ja -liikides;
5. ettevõtjate aktiivsemat kaasamist õpieesmärkide kujundamisel ja õpiväljundite määratlemisel nii üld-, kutse- kui ka kõrghariduse tasandil;
6. ühisõppekavade õpetamise jätkamist ja kõrgkoolide koostööd, et võimaldada kõigi erialade tudengitel täiendada end teise eriala baasteadmistega ja -oskustega, rõhuga mitte-majanduseriala tudengite ettevõtlusalaste pädevuste arendamisel.

„Eesti elukestva õppe strateegia 2020”¹⁰.

Selle strateegia üks eesmärgi on iga õppija individuaalse ja sotsiaalset arengut toetava, õpipädevusi, loovust ja ettevõtlikkust arendava õpikäsituse rakendamine kõigil haridustasemetel ja -liikides. Aineteadmiste ja oskuste kõrval muutuvad järjest olulisemaks aineülesed ja aineid läbivad pädevused (teadmised, oskused ja hoiakud) nagu kommunikatsiooni- ja koostööpädevused, kriitilise mõtlemisega seonduvad pädevused, suutlikkus töötada erinevates keskkondades ja koos teiste valdkondade esindajatega.

„Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020”¹¹.

Kasvustrateegia üks eesmärk on Eesti elanike ettevõtlikkuse ning ettevõtete ambitsioonikuse taseme tõstmine.

Õppijate ettevõtlikkuse kujundamise toetamine kõigil haridustasemetel ja -liikides ning nendele nii formaalses kui ka mitteformaalses ettevõtlusõppes osalemiseks võimaluste loomine suurendavad ühiskonnas nende inimeste hulka, kes suudavad ja tahavad muuta ideed tegelikkuseks nii enda, kohaliku kogukonna, ettevõtte kui ka ühiskonna tasandil. Ettevõtlikkuse arendamine toetab nii noorte ettevõtlusaktiivsuse kasvu kui ka suurendab ideede elluviimist.

9 Konkurentsivõime kava “Eesti 2020”. Vabariigi Valitsus. [<https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/eesti2020.pdf>]

10 „Eesti elukestva õppe strateegia 2020”. Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Koostöö Kogu, Eesti Haridusfoorum. [<https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>]

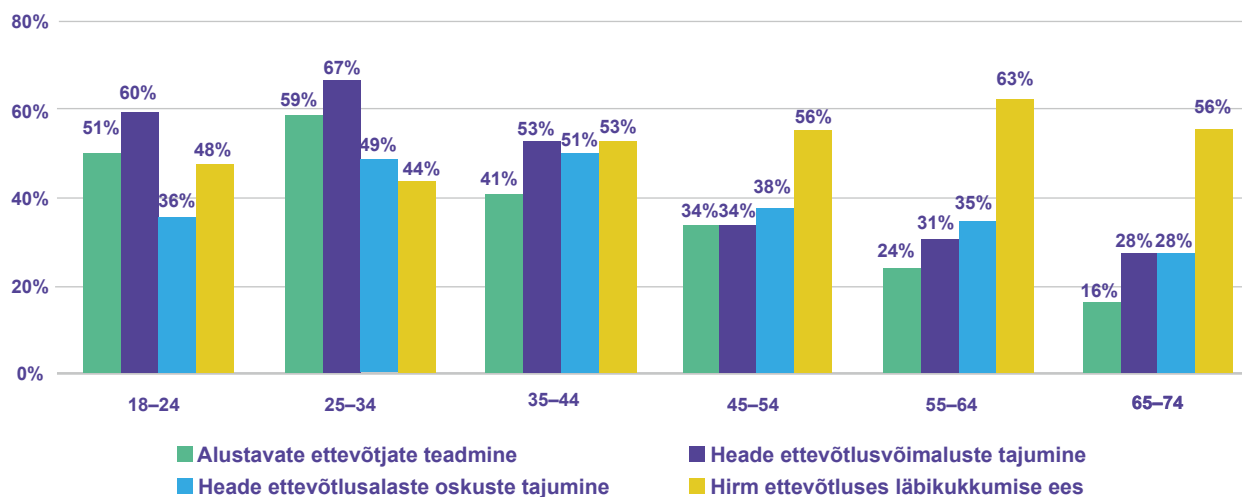
11 Dokument „Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020”. Eesti Vabariigi Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeerium. [http://kasvustrateegia.mkm.ee/pdf/Eesti_ettevotluse_kasvustrateegia_2014-2020.pdf]

1.1 Haridustasemeüleene eelinkubatsiooni taustainfo

Arengufondi poolt läbiviidud GEM Eesti 2014 raporti¹² põhjal on Eesti elanike hirm ettevõtluses läbikukkumise ees üks oluline ettevõtlusaktiivsust takistav tegur. Vastav näitaja on 2014. aastal oluliselt suurenenud võrreldes 2012. ja 2013. aastaga. Kui 2012 väljendasid hirmu ettevõtluses läbikukkumise eest 44,3 protsenti vastanutest, siis 2014 väljendasid seda juba 52,8 protsenti vastanutest, ületades ühtlasi EL keskmist näitajat.

Uuringust tuli ka välja, et nooremad elanikud, vanuses 18–24 on ettevõtluse suhtes sagedamini positiivselt meelestatud, st et neil on sagedamini ettevõtlikud hoiakud (vt joonis 1.1).

Samas on raporti põhjal vanusegrupis 18–24 ettevõtlusalaste pädevuste tajumise tase pigem madal. Seda võib seostada madala ettevõtlusalase teadlikkusega, sh ettevõtlusalase praktilise kogemuse puudumisega. GEM raporti järgi kardavad kõige sagedamini ettevõtlusega tegeledes läbikukkumist need, kes ei taju endal olevat häid ettevõtlusalaseid pädevusi, mis viitab ettevõtlusõppe ja -praktika olulisusele ettevõtliku hoiaku kujundamisel. Raporti põhjal saab muuhulgas väita, et hirm ettevõtluses läbikukkumise ees on naistel suurem kui meestel (vastavalt 65% ja 51%). Häid ettevõtlusalaseid pädevusi tajuvad mehed oluliselt enam kui naised (vastavalt 43% ja 28%).

Joonis 1.1. GEM individuaaltasandi hoiakud vanusegruppide järgi aastal 2014. Allikas: Global Reports. Global Entrepreneurship Monitor¹³

Globaalse Ettevõtluse Arendamise Indeksi 2014 uuringu Eesti raporti (GEDI)¹⁴ kohaselt on olulisemad takistused, mis takistavad Eestis ettevõtluse täispotentsiaali avaldumist, madal innovatsioonivalmidus,

¹² Elenurm, T., Küttim, M., Masso, J., Paes, K., Raudsaar, M., Riistop, R., Varblane, U. (2015) Globaalne ettevõtlusmonitoring 2014. Eesti raport. Tallinn: Eesti Arengufond.

¹³ Global Reports. Global Entrepreneurship Monitor. [<http://www.gemconsortium.org/report>]

¹⁴ Globaalne Ettevõtluse Arendamise Indeks 2014 Eesti raport; Eesti Arengufond

piiratud juurdepääs finantsressurssidele, vähene ettevõtlikkus (madal riskivalmidus) ja ettevõtlusalaste pädevuste puudulikkus. Praegune haridussüsteem ei paku süsteemselt (idu)ettevõtte loomiseks vajalikke pädevusi ning suunab õppijaid valima pigem teisi karjäärivõimalusi kui ettevõtjana tegutsemine¹⁵.

Oluline on ära märkida ka Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse tellimisel konsultatsioonifirma Ernst & Young (2013)¹⁶ tehtud kapitali kättesaadavuse uuringu tulemusi, milles tõdetakse, et Eesti varajase kasvufaasi ja laienemisfaasi ettevõtete valmisolek kolmandatelt osapooltelt kapitali kaasata on vähene, sest teadlikkus omakapitaliinvesteeringute võimalustest on ebapiisav.

Kitsaskohana on oluline välja tuua varasem puudulik valdkondlik koostöö haridustasemete vahel. Eelinkubatsiooni koolipõhine rakendamine piirab interdistsiplinaarsete, haridustasemeüleste ja koolidevaheliste meeskondade teket ja ressursside (mentorid, valdkondlikud konsultandid) jagatud kasutamist.

Eelnimetatud kitsaskohtade lahendamiseks on haridustasemeülel eelinkubatsioonil täita oluline roll – vähendada õppijate hirmu ettevõtluses läbikukkumise ees, pakkudes turvalist õpikeskkonda ja -kogemust, arendada ettevõtlusalaseid pädevusi ning julgustada õppijaid, sh naisi omandama praktilist ettevõtlusalast õpikogemust. Lisaks tuleb toetada äriidee arendamist läbimõeldud ärimudeli ja prototüübini ja lähtuvalt kliendi vajadustest, pakkuda meeskonnatöö ja -juhtimise kogemust ning erisugustes ettevõtlusvaldkondades tegutsevate ettevõtjatega mentorsidemete loomise võimalust. Samuti tuleb tugevdada kõrgkoolide ja ettevõtluse ökosüsteemi osapoolte vahelisi koostöösidemeid.

Haridustasemeülese EIMI rakendamine toimub juhtkeskuste (Tartu Ülikooli, Tallinna Ülikooli ja Tallinna Tehnikaülikooli) eestvedamisel. Juhtkeskused viivad ellu sarnase ülesehituse, õpiväljundite ja eesmärkidega eelinkubatsiooniprogramme.

Koostösse on kaasatud lisaks erinevad kõrgkoolid (Estonian Business School, Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Eesti Kunstiakadeemia, Eesti Maaülikool), kutse- ja rakenduskõrgkoolid ning üldhariduskoolid üle Eesti.

Eelinkubatsiooni rakendamiseks on välja töötatud turundusstrateegia ning selle raames on kokku lepitud eelinkubatsiooniprogrammide ühine brändinimi STARTER vt ptk 7).

Aastate 2016–2018 rakendustulemuste põhjal hindavad partnerkõrgkoolid STARTER programmide tulemuslikkust, mille alusel planeeritakse jätkutegevused alates aastast 2019.

15 Toetuse andmise tingimused iduettevõtluse hoogustamiseks ehk Startup Estonia; 2015; lk. 2-3

16 Ernst & Young (2013). Kapitali kättesaadavuse uuring. Lõpparuanne. Ernst & Young Baltic AS. http://www.eas.ee/images/doc/sihtasutusest/uuringud/ettevotlus/Kapitali_kattesaadavuse_uuring.pdf

1.2. STARTER programmi väljatöötamist mõjutanud rahvusvahelised praktikad

STARTER programmide väljatöötamisel õppijatele on arvestatud mitmekülgset rahvusvahelist kogemust ja parimaid kogemusi õppijate ettevõtlikkuse kujundamisel ning õppetööd toetavate eelinkubatsiooni- ja koolitusprogrammide rakendamisel. Olulisematena võib välja tuua järgmised rahvusvahelised praktikad Oxfordi Ülikooli, Stanfordi Ülikooli ja Trinity Kolledži ettevõtlusprogrammidest.

Oxfordi Ülikooli (Said Business School, Entrepreneurship Centre)¹⁷ mitteformaalse ettevõtlusõppe mudel koosneb kolmeetapilisest arendusprotsessist: 1) inspireerimine (*inspire*), 2) tegevusse kaasamine (*engage*) ja 3) arengu kiirendamine (*accelerate*). Eesti õppijatele mõeldud eelinkubatsiooni mudel (inspireerimine, põhiprogramm, edasijõudnute programm) sarnaneb oma struktuurilt Oxfordi Ülikooli mudeli struktuurile, kuna nimetatud mudeli ülesehitus on lihtne ja loogiline ning järgib nii õppijate pädevuste arendamist kui ka arendusprotsessi inspiratsiooni tekkest kuni ettevõtte loomiseni.

Seminaride ja töötubade programmi välja töötamisel on järgitud Stanfordi Ülikooli mudelit „How to start a startup”¹⁸.

Trinity Kolledži ettevõtlusprogrammid LaunchPad¹⁹ ja LaunchBox²⁰. Launchpad on avatud kõigile tudengitele ja vilistlastele esmase ettevõtlusalase nõustamise saamiseks. Programm pöörab suurt rõhku ettevõtjatest mentorite või nõustajate kaasamisele, mis on samuti olnud eeskujuks STARTER programmi arendamisel. LaunchBox programm on kiirendi iseloomuga programm, kuhu sisenemiseks tuleb kandideerida. LaunchBoxi'ga sarnast põhimõtet programmiga liitumisel on planeeritud tulevikus ka STARTER programmi raames, et tagada programmiga liitujate suurem motivatsioon ja rohkem programmi läbijaid. STARTERi edasijõudnute programmi üheks võimalikuks edasiarenduseks võiks kujuneda koostöö ingelinvestorite võrgustikuga meeskondade rahastamisel, et toetada jõulisemalt alustavate ettevõtete äriideede elluviimist.

Trinity Kolledži doktoriõppe ettevõtlusprogrammi „Innovation Academy” eeskujul soositakse STARTER programmi arendamisel interdistsiplinaarsust, võimaldades eelkõige interdistsiplinaarsete meeskondade teket.

17 Oxford University, Said Business School, Entrepreneurship Centre. <http://www.sbs.ox.ac.uk/faculty-research/entrepreneurship>

18 Stanfordi Ülikooli „How to start a startup” mudel: <https://www.youtube.com/playlist?list=PL11qn6zM2Y3bMZdChxEqHKaCaKUjwltGL>

19 Blackstone LaunchPad at Trinity. <http://www.launchpadtrinity.org/>

20 LaunchBox. <http://www.launchbox.ie/>

2 HARIDUSTASEMETEÜLESE EELINKUBATSIOONI EESMÄRK JA INDIKAATORID

2.1. Eelinkubatsiooni eesmärk ja ülesehitus

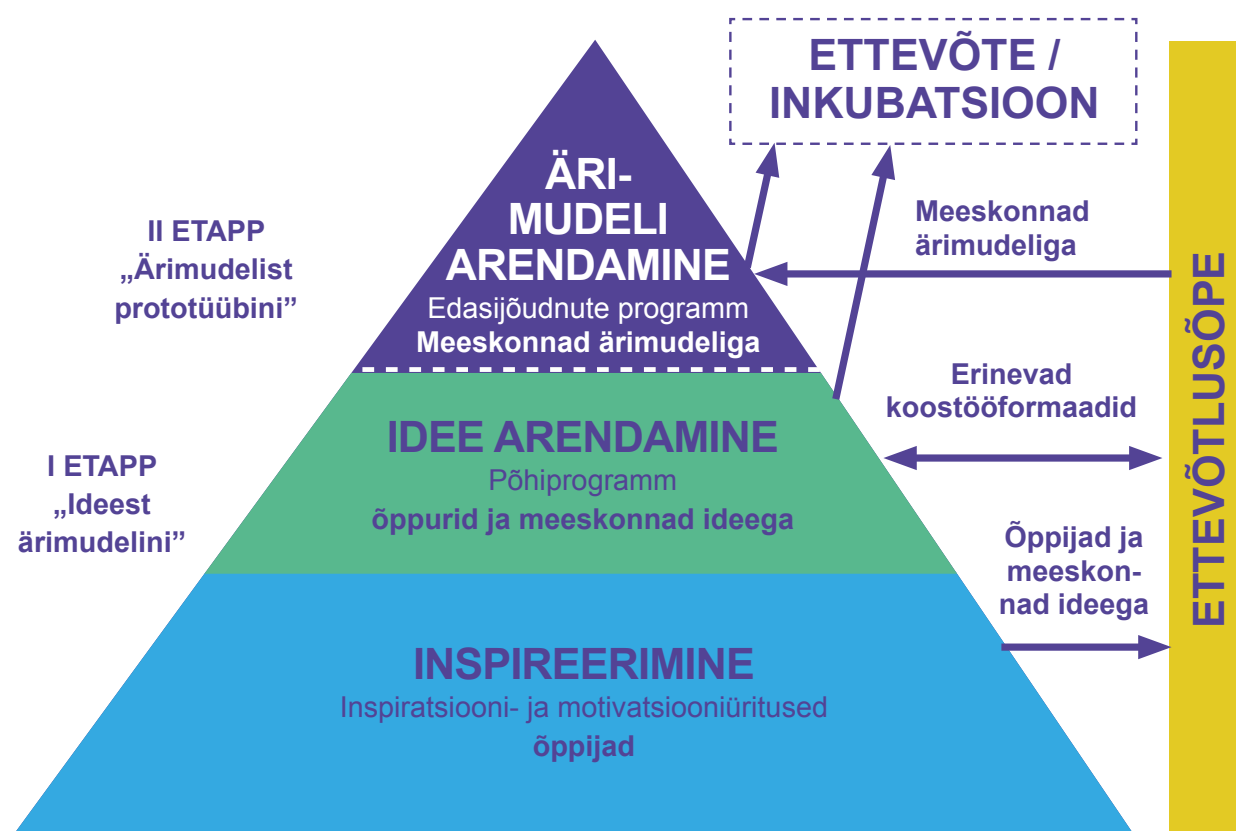
Haridustasemeüleese eelinkubatsiooni strateegiline eesmärk (vt joonis 2.1. lk 13) on interdistsiplinaarse ja eri haridustasemeid siduva meeskonnatöö toetamine ning õppijate ettevõtlusteadlikkuse ja ettevõtlusalaste pädevuste, sh ettevõtlikkuse kujundamine. Eelinkubatsioon võimaldab suurendada õppijate konkurentsivõimet tööturul, samuti nende ettevõtlusaktiivsust, sh valmisolekut ettevõtlusega alustada.

Süsteemse toetava tegevusega julgustatakse õppijaid ning pakutakse neile koos individuaalse juhendamise ja mentornõustamisega turvalist õpikeskkonda, kus õppijad omandavad tegevuspõhistes töötubades praktilisi oskusi ja ettevõtlusalaseid teadmisi ning meeskonnatöö kogemusi.

Juhtkeskused on koostöös teiste ülikoolidega eestvedajateks ja meetoodilisteks liidriteks ettevõtlusõppe ja eelinkubatsiooni süsteemsel arendamisel, mille raames tehakse tihedat koostööd eri haridustasemete esindajatega ja ökosüsteemi partneritega.

2016–2018 on eelinkubatsiooni elluviimisel Tallinnas rakendatud valdkondliku lähenemise põhimõtet, mis lähtub ülikoolide valdkondlikest ressursidest ja arengueesmärkidest. Sellest tulenevalt on nimetatud perioodil Tallinna Tehnikaülikooli (Mektory) programmides fookus tehnoloogia valdkonnal ja Tallinna Ülikoolis loomevaldkonnal, tagades samal ajal meeskondades interdistsiplinaarsuse. Tartu Ülikooli (Ideelabori) eelinkubatsiooniprogrammides valdkondlikku fookust ei ole. Nimetatud valik lähtus ressurside, õppekavade ja tudengite arvust, sh interdistsiplinaarsuse ja haridustasemeüleese lähenemise erinevatest võimalustest.

Eelinkubatsiooni mudelis on terviklikuks paketiks ühendatud kolm etappi e alamtegevust (vt joonis 2.1).

Joonis 2.1. Eelinkubatsiooni mudeli etapid ja seosed ettevõtlusõppega. Allikas: Autorite koostatud

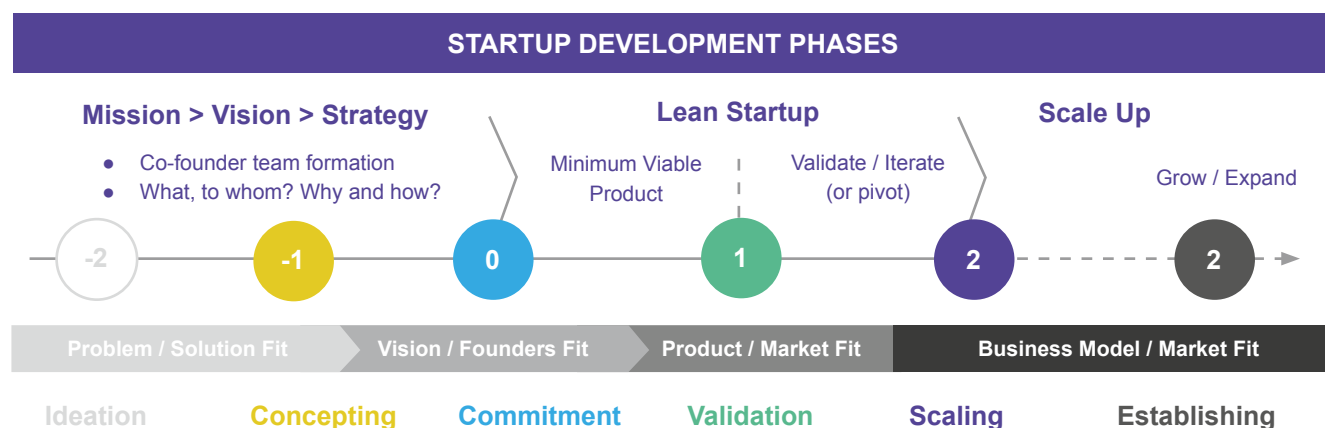
Eelinkubatsiooni mudeli etapid:

- Inspiratsiooni etapi eesmärk on tekitada noortes õppijates inspiratsiooni, motivatsiooni, teadlikkust ja julgust ideede leidmiseks ja meeskondlikuks arendamiseks mitmesugustes tegevusformaatides, näiteks häkaton, seminar jm. Inspireerimise etapp toetab õppijate sisenemist ettevõtlusõppesse ja eelinkubatsiooni.
- Idee arendamise etapp toimub põhiprogrammis „Ideest ärimudelini”, mille eesmärk on idee meeskondlik arendamine, ärimudeli koostamine ning idee testimine. Eelinkubatsiooni põhiprogramm ja ettevõtlusõpe saavad rakendada erinevaid koostööformaate, kus eelinkubatsiooniprogramm pakub süvendatud võimalusi teadmiste praktiliseks katsetamiseks suurema ettevõtlushuviga õppijatele, mentorvõrgustikku, praktikute töötubasid formaalõppe täienduseks jm.
- Ärimudeli arendamise etapp toimub edasijõudnute programmi „Ärimudelitest prototüübini” raames ja selle eesmärk on ärimudeli testimine, prototüübi valmimine, toote/teenuse testimine turul ja/või ettevõtte registreerimine. Nimetatud etapis pakub eelinkubatsiooni programm täiendust ja väljundit ettevõtlusõppele, võimaldades motiveeritud meeskondadel arendada edasi formaalõppe või eelinkubatsiooni põhiprogrammi raames väljatöötatud ärimudelit. Meeskonnal on valmisolek liikuda edasi jätkuprogrammidesse ja/või luua ettevõtte.

Eelinkubatsiooniprogrammi II etappi e edasijõudnute programmi piloteeriti 2017. ja 2018. aastal. Edasijõudnute programmis osalemine eeldab meeskondi, kellel on testitud äriidee ja ärimudel ning kõrge motiveeritus oma toote või teenuse arendamiseks. Kuna pilootperioodil oli nimetatud kriteeriumitega

meeskondade arv tagasihoidlik, otsustasid eelinkubatsiooni juhtkeskused jätkata inspiratsiooniürituste ja põhiprogrammiga. Kriitilise massi meeskondade olemasolu korral on valmisolek edasijõudnute programmi rakendamiseks tulevikus (täiendus 01.09.2018).

Eelinkubatsiooni protsessis on idee ja meeskonna arengu jälgimisel aluseks *start-up*-ettevõtte elukaare arendamise faasid (vt joonis 2.2.). Eelinkubatsiooni mudelis toetatakse idee ja meeskondade arengut eesmärgiga liikuda põhiprogrammi läbimisel etapist -2 etappi -1 ja edasijõudnute programmi läbimisel etapist -1 etappi 0.

Joonis 2.2. Startup ettevõtte arendamise faasid ja eelinkubatsioon.
Allikas: <http://www.startupcommons.org/startup-development-phases.html#>

Eelinkubatsiooni etapid on:

- Idee arendamine (*ideation*, -2). Esmase äriidee arendamine, turu analüüs, esmane meeskond;
- Esmase ärimudeli loomine (*concepting*, -1). Arenguplaani või ärimudeli kujundamine, esmane prototüüp;
- Pühendumine (*commitment*, 0). Meeskonna väljakujunemine, prototüübi arendamine ja testimine (*minimal viable product*, MVP), esmaste investeeringute kaasamine.
- Valideerimine (*validation*, +1). Turule sobiva lahenduse testimine, esmane müük, investorite kaasamine.
- Skaleerimine (*scaling*, +2). Toode on testitud, kliendid olemas, turul kiire kasv.
- Küps ettevõtte (*establishing*, +3). Turul väga tugev positsioon, ettevõtte on jõudnud stabiilsesse faasi.

Startup Estonia on kaardistanud *start-up*ettevõtte arendamise faaside põhjal Eesti ettevõtluse tugisüsteemi osapooled.²¹

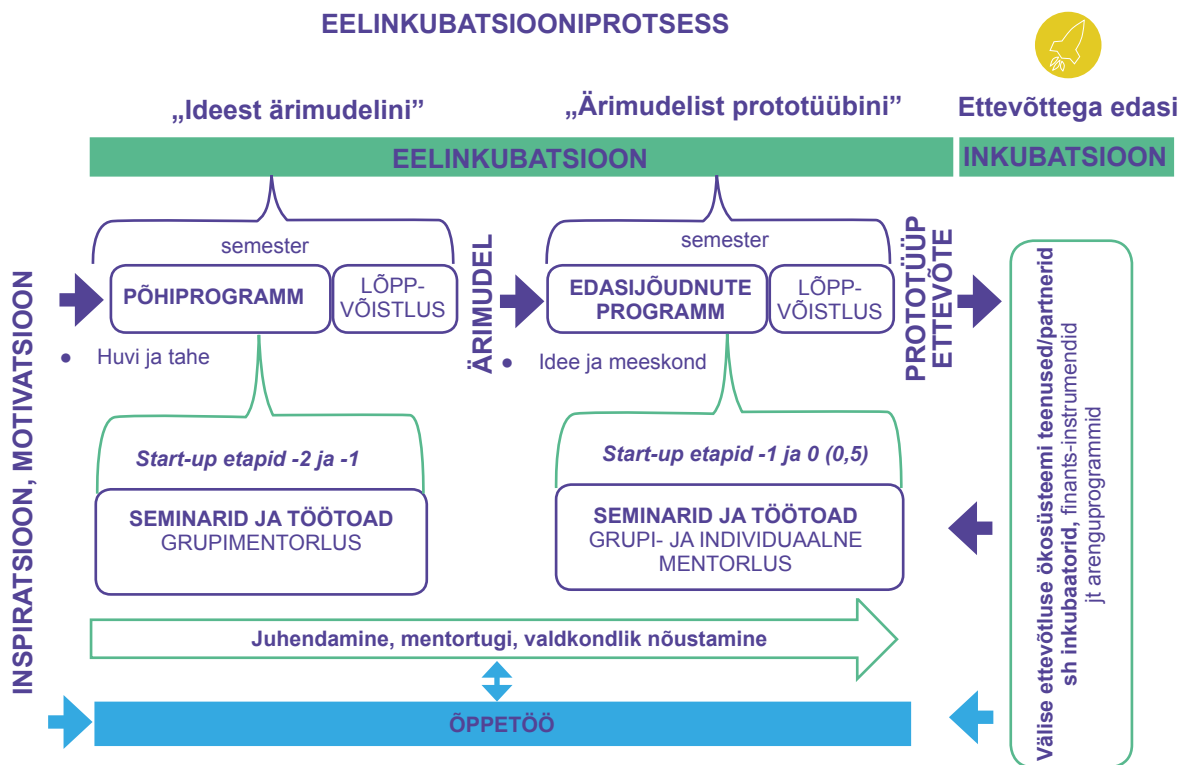
Kaardistusest järeldub, et eelinkubatsiooni mudeli põhi- ja edasijõudnute programmi täidetud faasides -2 kuni 0 on pigem vähe just *start-up*'i loomisele eelnevaid tugitegevusi ja lahendusi, arvestades just

²¹ Startup Estonia; <https://www.startupestonia.ee/startup-ecosystem>

nimetatud faaside laiapõhjalisust. STARTERi programmiga sarnaste eesmärkidega on Garage48 programmid. Samas on Garage48 häkatonid ühekordsed intensiivsed programmid, mille tulemusel peavad osalejad jõudma töötava prototüübini lühikese perioodi – 48 tunni – jooksul. Siit edasi on meeskonnal võimalik liituda STARTER programmiga, et fookustada tegevus ärimudeli ja toote/teenuse arendusele.

Need faasid on keerulised seetõttu, et projektid on väga varajases faasis ja kõrge riskitasemega – väga palju projekte on pigem ühekordsed initsiatiivid ja lühiajalised. Nimetatud faasides projektidele on raske leida investoreid, kes oleksid valmis neid toetama. Investorite kapital liigub faasides 1 kuni 3, kui ettevõtte on turul teinud esmase tõestuse. Seega täidavad eelinkubatsiooni põhi- ja edasijõudnute programm turul olulist tühimikku laiapõhjalise tulevikuettevõtjate baasi loomes.

Eelinkubatsiooni protsessikirjeldus on ülevaetlikult esitatud joonisel 2.3.

Joonis 2.3. Eelinkubatsiooniprotsess. Allikas: autorite koostatud

Inspiratsiooni- ja motivatsiooni etapis kasutatakse erinevaid tegevusformaate ning aktiivõppe meetodeid eesmärgiga toetada õppijate motivatsiooni, huvi, tahet ja inspiratsiooni eelinkubatsiooni põhiprogrammis või ettevõtlusõppes osalemiseks ning uute, edasi arendatavate ideede leidmiseks. Tegevusformaatideks võivad olla seminarid, häkatonid, ideede genereerimine avatud kohviku meetodit kasutades jm.

Põhi- ja edasijõudnute programmi elemendid – eesmärgid, õpiväljundid, läbimiskriteeriumid jt – on esitatud tabelis 3 (vt ptk 3).

2.2. Eelinkubatsiooni tulemusindikaatorid

Tulemusindikaatorite tasemete määratlemisel on lähtunud põhiindikaatorist e selliste meeskondade arvust, kes on kutse- ja kõrgharidustasemel kasutanud eelinkubatsiooniteenust. Sellisteks meeskondadeks loetakse erineva haridustasemega meeskondi, kes on täitnud eelinkubatsiooni läbimiseks minimaalsed kriteeriumid e osalenud vähemalt 60 protsendil koolitustel ja seminarides, vahehindamisel, lõppkonkursil või esitanud põhiprogrammis väiklehe (*one-pager*), saanud mentori tagasisidet ning näidanud programmi jooksul üles idee ja meeskonna arengut.

Tabel 2.1. Haridustasemeteüleene eelinkubatsiooni eesmärgid ja tulemusindikaatorid.

	Tulemus- indikaatorid	2016	2018	Andmestik/ metoodika
Eesmärk 1: Õppijate ettevõtlikkuse ja ettevõtlusteadlikkuse kasv				
Alameesmärk 1.1.: Programmi raames on loodud 200 meeskonda	Väljundindikaator: Kutse- ja kõrgharidustasemel eelinkubatsiooniteenust kasutanud meeskondade arv (summaarselt), sh koolidevahelised meeskonnad	81 35	200 110	Meeskondade registreerimis-süsteem Läbimiskriteeriumitele vastavus Meeskondade registreerimis-süsteem
Alameesmärk 1.2.: Programmi läbimisel on loodud 18 ettevõtet (kuni 6 kuud peale programmi lõppemist)	Loodud ettevõtete arv	4	18	Tagasiside küsitlus programmi lõpul ja 6 kuud peale põhiprogrammi
Alameesmärk 1.3.: Õppijate ettevõtlikkuse kasv. Vähemalt 75% programmis osalenutest hindab programmi mõju ettevõtlikkuse kasvule positiivselt	Programmi mõju ettevõtlikkusele (% osalenutest, kes hindavad programmi mõju ettevõtlikkusele positiivselt)	70%	75%	Tagasiside küsitlus programmi lõpus
Eesmärk 2: Toetava ja julgustava õpikeskkonna väljaarendamine				
Alameesmärk 2.1.: Rakendunud on interdistsiplinaarne eelinkubatsiooniprogramm	Eelinkubatsiooni põhiprogrammi rakendamine Eelinkubatsiooni edasijõudnute programmi rakendamine	Jah Ei	Jah Jah	
Alameesmärk 2.2.: Loodud on programmiüleene mentorvõrgustik vähemalt 50 mentoriga	Mentorite arv mentorvõrgustikus	20	50	Mentorvõrgustiku nimekirjad

Eesmärk 3: Toimiv koostöö kõrg-, kutse- ja üldhariduskoolide, ettevõtjate ja ettevõtluse tugiorganisatsioonide vahel

Alameesmärk 3.1.: Eelinkubatsiooni-programmis osaleb perioodil 2016 – 2018 õppijaid eri haridustaseme ja -liigi 24 koolist	Koolide arv	14	24	Meeskondade registreerimis-süsteem
Alameesmärk 3.2.: Eelinkubatsiooni-programmi rakendamise on vähemalt 12 kuu jooksul alates programmiga alustamisest kaasatud vähemalt 8 ettevõtluse tugiorganisatsiooni ja -programmi.	Kaasatud tugiorganisatsioonide ja -programmide arv	8	15	Juhtkeskuste ja partnerite sisend

Allikas: autorite koostatud

Perioodil 2016–2018 jälgib ja seirab mõõdikute täitmist Tartu Ülikool kui programmi Edu ja Tegu juhtpartner. Alameesmärkide 1.2. ja 3.2. täitmist jälgivad lisaks juhtkeskuste eelinkubatsiooni programmijuhid. Alates aastast 2019 lepivad eelinkubatsioonis osalevad partnerkoolid mõõdikute seirepõhimõtted uuesti kokku.

3 EELINKUBATSIOONIPROGRAMMIDE RAKENDAMINE

3.1. Eelinkubatsiooni õppemethodilised alused

Eelinkubatsiooni ehk STARTER programmi elluviimisel rakendatavad õppemethodilised alused lähtuvad programmi Edu ja Tegu süsteemse elluviimise põhimõtetest ja pedagoogilistest suunistest (vt täpsemalt dokumendi „Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine Eestis”²²). Lühidalt, STARTER programmide elluviimisel on oluline lähtuda selles dokumendis kirjeldatud ettevõtluspädevuse mudelist (*ibid.*, lk 30) ja sellega seonduvate õpiväljundite kirjeldustest eelinkubatsiooni programmide rakendamisel. Lisaks on oluline arvestada ettevõtlusõppe laiemate eesmärkide ja ettevõtlikkust toetava õpikäsituse kujundamisest (*ibid.*, ptk 2, 3 ja 4), ning õppe kavandamisel lähtuda konstruktiivse sidususe põhimõtetest ja sobivatest ettevõtliku õpikäsituse arendamist toetavate õppemeetodite valikust (*ibid.*, ptk 5).

STARTER programmi ja pädevusmudeli, sh õpiväljundite sidustamisel on oluline vastata järgmistele küsimustele:

- Millised on STARTER programmis osalejate eelnevad ettevõtlusalased taustateadmised ja pädevused?
- Millised õppe eesmärgid on eelnevast lähtuvalt vaja püstitada, saavutamaks STARTER programmi eesmärgid?
- Millised STARTER programmi tegevused toetavad enesejuhtimisega seonduvate pädevuste arendamist?
- Millised õppemeetodid ja sekkumised, sh töötoad toetavad kõige enam õpiväljundite saavutamist?
- Mis on STARTER programmi õpikeskkonna eripärad? Kuidas luua sobiv õpikeskkond?
- Kuidas disainida personaalse, meeskonnatöö ja äriideega seonduvate tegevuste protsessi monitoorimine ja hindamine?
- Mis on juhendajate ja mentorite roll ning vastutus? Milliseid pädevusi see viimastelt eeldab?

Küsimustele vastamisel on abiks ülalnimetatud methodiline dokument.

STARTER programm, mis oma olemuselt on mitte-formaalõppe programm, kuhu kaasatakse eri haridustasemete ja -liikide õppijaid. Lisaks osalevad selles mitme kooli ja rahvusvahelised õppijad. STARTER programmi elluviimisel kaasatakse eri valdkondade praktikuid, kes tegelevad päevast päeva ettevõtlusega. Formaalõppes omakorda on suur roll õpetajatel ja õppejõududel, kes kaasavad praktikuid vajaduspõhiselt. Formaalõppes võib ettevõtjate kaasamine olla seotud lisaressursiga ja täiendav tööülesanne. Selle lünga täitmiseks on eesmärk lõimida õppetöö ja STARTER programmi tegevused ühtseks tervikuks.

²² HTM Edu ja Tegu, 2018. Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine Eestis, Edu ja tegu ettevõtlusõppe programm. <https://ettevotlusope.ee/ettevotlikkuse-ja-ettevotlusoppe-susteemne-arendamine-eestis/>

Õppetöö ja STARTER programmide suurem lõimimine aitab ressursse kokku hoida ja ettevõtlusõppes erinevatest initsiatiividest tulenevat sünergiat suurendada.

Aastail 2016–2018 on STARTER programmide rakendamisel piloteeritud mitmesuguseid koostöövorme formaalõppe õppetöö ja STARTERi lõimimiseks. Juba on saadud häid kogemusi, millest õppida, ning see töö jätkub perioodil 2019–2020.

3.2. Eelinkubatsiooni ja õppetöö seosed

Eelinkubatsiooni mudeli rakendamine on osa õppeprotsessist, mis peab toimuma koostöös formaalse ettevõtlusõppega. Eelinkubatsiooni ja formaalõppe lõimimise eesmärgiks on kujundada eelinkubatsioonist õppetöö loomulik osa ja jätk ning tagada eelinkubatsiooni jätkusuutlik rakendamine tulevikus.

Eelinkubatsioon pakub mitmekülgseid võimalusi, alternatiive ja koostöökohti formaalõppega:

- Eelinkubatsiooni inspiratsiooni- ja motivatsioonietapi tulemusel on õppijad teadlikumad, motiveeritumad ja neil on valmisolek siseneda ettevõtlusõppesse.
- Eelinkubatsioon pakub lisavõimaluse ettevõtlikkus- ja ettevõtlusalaste pädevuste praktiliseks omandamiseks eri haridustasemete ja -liikide õppijatele interdistsiplinaarses tegevuspõhises õpikeskkonnas.
- Eelinkubatsioon toetab valdkondadevahelise õppe rakendamist kutse- ja kõrgkoolides (nt uue interdistsiplinaarsust ja projektipõhise toetava ainekursuse „Erialasid lõimiv uuendus – ELU” rakendamine TLÜs).
- Eelinkubatsioon pakub alternatiivi ettevõtlusest huvitatud õppijatele nendes institutsioonides, kus ettevõtlusõpet formaalhariduse osana ei pakuta.
- Praktikute eestvedamisel läbiviidavaid eelinkubatsiooniprogrammide töötubasid, mentorüritusi või lõppvõistlusi on võimalik lõimida formaalõppega selle eri etappides, pakkudes tudengitele aine läbimisel lisandväärtust.
- Tihe seos valdkonna praktikutega on heavõimalus haridusasutuste ja tööturu seoste tugevdamiseks, mis suurendab õppeasutuste konkurentsivõimet üleüldiselt.
- Juhendajate kaasamine eelinkubatsiooni toimub koostöös õppeasutuse ettevõtluse õppejõududega, mis omakorda võimaldab tugevdada ettevõtlusõppejõudude sidet valdkonna praktikutega.
- Eelinkubatsiooni mentorvõrgustiku mentorite kaasamine ettevõtlusõppes (nt külalislektoritena).
- Ettevõtlusõppe baasainete läbimisel on motiveeritud meeskondadel võimalus liituda edasijõudnute programmiga, liikumaks oma ärimudeliga edasi järgmisesse arenguetappi. See tähendab, et eelinkubatsioon pakub kutse- ja kõrgkoolides õppijatele lisatoetust ettevõtlusega tegelemisel. Koostöö üldhariduse taseme ettevõtluse tugiprogrammidega (nt Junior Achievement) võimaldab paremini sidustada ka haridustasemetevahelist ettevõtluse toetamise tugisüsteemi.
- Eelinkubatsiooni põhi- ja edasijõudnute programm on juhtpartnerite õppeinfosüsteemis registreeritud täienduskoolitusena ning selle läbimisel väljastatakse osalejale täienduskoolituse tunnistus. Täienduskoolituse tunnistuse saamiseks peab koolitusprogrammis osaleja olema läbinud vähemalt 60 protsenti koolitusmahust ja omandanud planeeritud õpiväljundid, mis on juhtpartneritel omavahel ühtlustatud.

Kõrghariduses toimub formaalõppe ja eelinkubatsiooni lõiming programmi Edu ja Tegu raames, tulevalt kõrgkoolide võimalustest ja vajadustest, arvestades programmi Edu ja Tegu eesmärke.

Kutsehariduses viidi aastatel 2013–2014 läbi kutsehariduse korralduse ja õppekavade reform Kutseõppeasutuse seaduse rakendamiseks, mille tulemusena on kutsehariduses kõikides õppekavades alates 3. tasemest võtmepädevuste arendamiseks kasutusel üldoskuste moodul „Karjääriplaneerimine ja ettevõtluse alused”. Selles moodulis on defineeritud ühe õpiväljundina „mõtestab oma rolli ettevõtluskeskkonnas”, millele on planeeritud õppetöö mahtu keskmiselt 1 EKAP e 26 akadeemilist tundi. Rakenduskavas arvestatud akadeemilised tunnid ei toimu kõik auditorselt, vaid kokkulepitud piires on osa neist iseseisva töö tunnid (näiteks Tartu Kutsehariduskeskuses on 26 tunnist 6 tundi iseseisev töö). Praegu (programmi Edu ja Tegu rakendumisperioodil) on kutsehariduse õppijal võimalus eelinkubatsiooniprogramm läbida moodulite iseseisva töö tundide raames, mida õpetaja saab teadlikult õppetööga seostada. See aga eeldab õpetajalt lisa-aega, et koostada konkreetne tegevuskava ja saavutada õppijaga kokkulepe, et ta on valmis läbima kogu eelinkubatsiooni põhiprogrammi.

4.²³ ja 5.²⁴ taseme ettevõtlusõppe baasmooduleid võivad kutsehariduse õpilased läbida ka õpilasfirma programmis, kuna 6 EKAP-ne maht võimaldab jaotada mooduli kogu õppeaasta peale. Eelinkubatsiooni põhi- ja edasijõudnute programm moodustab kokku 6 EAP-d. Seega võiks tulevikus olla alternatiivseks võimaluseks 4. ja 5. taseme ettevõtlusõppe baasmooduli läbimine eelinkubatsiooni põhi- ja/või edasijõudnute programmides.

Eelinkubatsiooniprogrammide paremaks integreerimiseks formaalõppega kutsehariduses plaanitakse tihedat koostööd kutseõppeasutustega, et arvestada nende eripärade ja vajadustega.

Kokkuvõttes soodustab eelinkubatsiooniprogrammi rakendamine nii haridustasemetevahelist kui ka -ülest koostööd. Eelinkubatsiooniprogrammi ja formaalõppe laiahaardeline koostöö parandab pakutava õppe kvaliteeti ja võimaldab õppijale mitmekesisemat õpikogemust. Ladusa ja mõjusa koostöö saavutamiseks on vaja eelinkubatsiooniprogramme pidevalt edasi arendada.

Ettevõtlusõpe ja eelinkubatsioon saavad protsessilises vaates toimida nii paralleelsete kui teineteise jätkutegevustena. See tähendab, et ettevõtlusõpet ja eelinkubatsiooni on võimalik mitmel viisil siduda ettevõtlusainetega, sh näiteks ettevõtluse baasaine jätkuetapina, aga ka täiendusõppena jne. Samuti on senine praktika näidanud, et väljaarendatud eelinkubatsiooni mudel on olemuselt piisavalt paindlik, mille tõttu saab iga kool valida sobiva seostamise viisi lähtuvalt oma vajadustest ja pakutava õppe iseloomust.

3.3. STARTER programmi sihtrühmad

Eelinkubatsiooni sihtrühm on kõrg- ja kutsekoolides ning gümnaasiumides õppijad. Kõrghariduses moodustavad sihtrühma rakenduskõrghariduse, bakalaureuseõppe, magistriõppe ja doktoriõppe õppijad.

23 4. taseme baasmoodul <http://www.innove.ee/UserFiles/Kutseharidus/4%20taseme%20ettevotlusoppe%20moodul%202017a.pdf>

24 5. taseme ettevõtluse baasmoodul (joonis lk 19): <http://www.innove.ee/UserFiles/Organisatsioonist/ESF%20tegevused/5%20taseme%20ettevotlusoppe%20moodul%202017.pdf>

Kutsehariduses moodustavad sihtrühma keskhariduse baasil õppijad. Kutsekoolis põhihariduse baasil õppijatel ja gümnaasiumiõpilastel on võimalik läbida õpilasfirma programm, mistõttu neid ei loeta eelinkubatsiooni mudeli rakendamisel põhisihtrühmaks.

Kõrghariduses ja kutseõppes on ligi 64 000 õppijat²⁵, potentsiaalseks sihtrühmaks e ettevõtlusest huvitatute osakaaluks ligi 10 protsenti ehk 6 400 noort (vastavalt GEM Eesti 2014 uuringule potentsiaalsete ettevõtjate osakaal vastanute hulgas, kes plaanivad lähima kolme aasta jooksul oma ettevõttega alustada).

Arvestades, et ettevõtlusalaseid teadmisi on võimalik omandada ka formaalõppes, õpilasfirmade programmis, tasulistest täienduskoolitustes jm, võib eelinkubatsiooniprogrammi sihtrühmaks planeerida ca 3 protsenti ehk ligi 1 900 õppijat perioodil 2016–2018. Eeletapis e inspiratsiooniüritustel osaleb ligi 2 500 õppijat, põhiprogrammi siseneb ligi 1 400 õppijat ja lõpetab 1 100, edasijõudnute programmi siseneb ligi 380 õppijat ja lõpetab 300 (vt tabel 3.1.).

Eelinkubatsiooni põhiprogrammi lõimimisel õppetööga ning arvestades noorte jätkuvat ettevõtlikkuse kasvu, saab aastatel 2018–2020 sihtrühmaks planeerida ca 5 protsenti õppijate koguarvust ehk kuni 3300 õppijat.

Tabel 3.1. Eelinkubatsiooniprogrammides osalejate arv aastatel 2016–2018 (kokku).

	SISENEJAD	LÕPETAJAD	Lõpetajate %
Inspiratsioonitegevused	2500	2500	100
Põhiprogramm „Ideest ärimudelini”	1400	1100	79
Edasijõudnute programm „Ärimudelid prototüübini”	380	300	79

Allikas: autorite koostatud

Põhiprogrammis osalevad õppijad või õppijate meeskonnad, kellel puudub või juba on algidee. Kui eelinkubatsiooni siseneb üksikisik, toetab kool eelinkubatsiooni protsessis meeskonna loomist või aitab liituda tegutseva meeskonnaga.

Edasijõudnute programmis osalevad ideega meeskonnad, kel on olemas esmane ärimudel. Need tiimid võivad olla välja sirgunud kas õppetööst, eelinkubatsiooni põhiprogrammist või muudest programmidest (nt mõnest häkatonist), kuid ei ole veel valmis inkubaatorite või kiirendite programmidega liituma, vaid soovivad ning vajavad tuge ja lisanõustamist.

25 Üliõpilaste arvu koondnäitajad 2015/16. www.haridussilm.ee

Arvestades „Eesti ettevõtluse kasvustrateegias 2014–2020”²⁶ välja toodud vajadust hoogustada iduettevõtlust ja vajadust toetada eel-iduettevõtteid ja uute *start-up*-ettevõtjate pealekasvu, saab haridustasemeüleene eelinkubatsioon olla kasvulavaks *start-up*-ettevõtluse initsieerimisel, sh fookusvaldkondliku lähenemise kaudu (nt tehnoloogiavaldkonnas on skaleeritavate ideede osatähtsus väga kõrge).

Skaleeritavate äriideede kõrval toetatakse eelinkubatsioonis õppijate äriideid olenemata valdkonnast, äriidee tüübist ja keerukuse astmest.

3.4. STARTER programmi meeskond

Eelinkubatsiooni põhi- ja edasijõudnute programmis toimub tegevus meeskonnatöona.

Eelinkubatsiooni meeskonda kuulub 2–5 liiget, kellest vähemalt pooled on õppijad. Meeskonda võivad kuuluda lisaks õppijatele õpet läbiviivad spetsialistid ja/või mentorid.

Meeskonnal on valitud meeskonna juht ning koolipoolne juhendaja. Meeskond on registreeritud ühe juhtkeskuse juures. Liikmelisus võib eelinkubatsiooniprogrammis osalemise jooksul muutuda.

Põhiprogrammi sisenetakse kas üksikisikuna või meeskonnana. Üksikisikuna sisenemisel on osalejal võimalik liituda mõne olemasoleva meeskonnaga või luua oma meeskond. Meeskondade tekitamiseks toimuvad põhiprogrammis inspiratsiooniseminarid, ideede leidmise ja meeskondade moodustamise töötoad, üksikisikutel aitab kõrgkool leida meeskonnaliikmeid. Meeskond peab olema registreeritud veebilehe *starteridea.ee* kaudu põhiprogrammis hiljemalt ühe kuu jooksul peale esimest avaseminarit.

Edasijõudnute programmi on võimalik siseneda meeskonnal, kellel on idee ja vähemalt esmane ärimudel.

Põhi- ja edasijõudnute eelinkubatsiooniprogrammi läbimise miinimumnõuded meeskonnale on järgmised:²⁷

- Osalemine vähemalt 60 protsendil koolitusprogrammi seminaridest;
- Osalemine ja esitlus vahehindamisel;
- Osalemine ja esitlus lõpphindamisel;
- Mentorkontakt kas grupimentorluse või individuaalse mentorluse tulemusel;
- Idee ja meeskonna areng võrreldes tasemega, mis oli programmi sisenemisel.

26 Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020

27 Programmis Edu ja Tegu mõõdiku „Kutse- ja kõrgharidustasemel eelinkubatsiooniteenust kasutanud meeskondade arv” baaskriteeriumid

3.5. Põhi- ja edasijõudnute programmi õpiväljundid ja iseloomustus

STARTER põhiprogrammi „Ideest ärimudelini” õpiväljundid on järgmised:

Põhiprogrammi läbinud õppija

- 1) omab teadmisi äriidee potentsiaali hindamiskriteeriumidest;
- 2) oskab planeerida ettevõtlusega alustamiseks vajalikke ressursse;
- 3) oskab testida ja arendada äriideed lähtuvalt kliendi vajadustest;
- 4) suudab analüüsida potentsiaalset turunõudlust;
- 5) omab meeskonnatöö kogemust äriidee arendamisel;
- 6) oskab oma äriideed ja ärimudelit mõjusalt esitleda.

Põhiprogrammis osaledes omandab ta äriideede avastamise ja hindamisega seotud pädevused; koostöö-, suhtlemis-, võrgustamis-, algatamisoskused, arendab loovust ja probleemilahendusoskust ning enesejuhtimisega seotud pädevusi.

STARTER edasijõudnute programmi „Ärimudelid prototüübini” õpiväljundid:

Edasijõudnute programmi läbinud õppija

- 1) omab teadmisi toote/teenuse arendamiseks ja esmase prototüübi loomiseks;
- 2) on võimeline leidma ettevõtlusega alustamiseks vajalikke ressursse;
- 3) oskab testida ja arendada toodet/teenust lähtuvalt kliendi vajadustest;
- 4) suudab analüüsida potentsiaalset turunõudlust, kujundada ja viia ellu turundustegevusi;
- 5) omab meeskonnatöö kogemust meeskonna juhtimisel ja/või toote/teenuse arendamisel;
- 6) oskab oma äriideed ja ärimudelit mõjusalt esitleda.

Edasijõudnute programmis osaledes omandab õppija äriideede avastamise, hindamise ja elluviimisega seotud pädevused; koostöö-, suhtlemis-, võrgustamis- ja algatamisoskused, arendab loovust ja probleemilahendusoskust ning enese ja teiste juhtimisega seotud pädevusi.

Eelinkubatsiooni põhi- ja edasijõudnute programmide elemendid on kirjeldatud lisas 1.

Eelinkubatsiooni mudeli rakendamist toetavad **ettevõtluse ökosüsteemi partnerid** – inkubaatorid, kiirendid, muud tugiprogrammid ja võistlused. Partnereid kaasatakse eelinkubatsiooni sisutegevustesse ekspertidena, partnerite pakutavaid teenuseid ja programme on eelinkubatsiooni meeskondadel võimalik kasutada kas paralleelselt eelinkubatsiooniga või peale seda oma toote/teenuse arendamisel nende hilisemas arengufaasis.

Eelinkubatsiooniprogramm pakub olulist lisandväärtust ettevõtluse ökosüsteemile ja katab need idee, meeskonna ja ärimudeli arengufaasid, mis on praegu alateenindatud. See võimaldab pakkuda meeskondadele jätkusuutlikku arengut ja terviklikku tugiteenust ideest oma ettevõtte loomiseni.

3.6. Eelinkubatsiooniprogrammi meeskondade arengu hindamine

Eelinkubatsiooni meeskondade arengu hindamine toimub kahes vormis:

- Juhendajad ja mentorid hindavad meeskondi pidevalt alates nende registreerimisest kuni lõppvõistluseni .
- Välised eksperdid ja mentorid hindavad meeskondi eelinkubatsiooniprogrammi vahe- ja lõpphindamistel.

Juhendaja või mentor jälgib ja hindab meeskonna arengut vahetu kohtumise kaudu. Semestris toimub vähemalt kaks individuaalset kohtumist ning vajadus kohtumise sisu dokumentaalse tõestuse järele otsustab juhendaja/mentor.

Starteridea.ee lehel on loodud meeskonna profiili juurde raporti vorm (*PPP – Progress-Plans-Problems*), mida meeskond või juhendaja saavad kasutada arengu kaardistamiseks ja hetkeolukorra hindamiseks.

Vahe- ja lõpphindamine toimub vastavalt kokkulepitud hindamiskriteeriumidele (vt tabel 3) ning see on üks osa õppeprotsessist. Vahe- ja lõpphindamisele eelneb esitlusoskuste treening, mis valmistab meeskonnad ette liftikõneks e pitšiks (*pitching*). Meeskonnad teevad vahe- ja lõpphindamisel esitluse liftikõnena. Nimetatud formaat võimaldab õppijatel omandada avaliku esitlemise oskused. Hindamise eesmärk on idee ja meeskonna arengu jälgimine ja hindamine, eesmärkide määratlemine, probleemide kaardistamine ning tagasiside ja soovitude andmine.

Vahe- ja lõpphindamise formaat võib olla näiteks hindamispaneel, mentorpäev jm, kuid hindamisel peab osalema juhendaja, vähemalt kaks ettevõtjat või välist eksperti, soovitatavalt meeskonna mentor.

Tabel 3.2. Vahe- ja lõpphindamise kriteeriumid

Etapi kirjeldus Põhiprogramm	Hindamiskriteeriumid	
<p>-2 Idee valik ja meeskonna alge</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sisenemine partnerülikooli eelinkubatsiooniprogrammi. • (Skaleeritava) toote või teenuse idee(de) olemasolu. • Konkreetse idee valik, millega edasi töötada. • Meeskonnaliikmete leidmine idee teostamiseks. • Ökosüsteemi osalistega tutvumine. 	<ul style="list-style-type: none"> • Defineeritud (võimalusel skaleeritav) toote/teenuse idee. • Kirjeldatud ärimudeli esmane kliendisegment, esmane väärtuspakkumine, kliendisuhted ja kanalid, esialgne tulumudel. • 2-5 meeskonnaliiget (nn hajus meeskond, ei pruugi olla kindlaid kokkulepeid ja tööjaotust). • Programmi seminaride läbimine, kohtumine juhendajaga ja osalemine vahehindamisel (sh kohtumised mentoritega). 	VAHE-HINDAMINE
<p>-1 Eesmärkide seadmine ja suuna valik</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konkretiseeritud eesmärgi olemasolu koos vahe-eesmärkidega. • Esmane tuumpädevustega meeskond. • Teadmised ja oskused, et idee vormistada esmaseks prototüübiks ja sellega edasi töötada. • Võrgustiku laiendamine (ettevõtluse ökosüsteemi erinevad osapooled) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ärimudeli kirjelduses on täiendatud kulude struktuuri, võtmeressursside, -tegevuste ja -partnerite osa • Teekaart (eesmärk-vahe-eesmärgid-tegevuskava) vormistatud, olemas esimesed ideed tegevuse finantseerimiseks. • Olemas esmane tuumpädevustega meeskond ja esialgne tööjaotus. • Eelinkubatsiooni koolitusprogrammi läbimine 60% ulatuses tervikprogrammist, kohtumine juhendajaga ja osalemine vahe- ja lõpphindamisel (sh kohtumised mentoritega). Oskab töötada ärimudeli lõuendiga lean-metoodika alusel. • Üheleheküljeline äriidee ülevaade e välgkleht (<i>one-pager</i>) või esialgse ärimudeli esitlus (<i>slide-deck</i>) koostatud. • Oskab veenvalt esitleda oma äriideed. • Võimekus ja valmidus luua prototüüp. 	LÖPP-HINDAMINE

Etapi kirjeldus <i>Edasijõudnute programm</i>	Hindamiskriteeriumid	
<p>-1 Eesmärkide seadmine ja suuna valik</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konkretiseeritud eesmärgi olemasolu koos vahe-eesmärkidega. • Tuumpädevusi omav meeskond. • Teadmised ja oskused, et idee vormistada tooteks/teenuseks ja sellega edasi töötada. • Võrgustiku laiendamine (ettevõtlike ökosüsteemi erinevad osapooled) 	<ul style="list-style-type: none"> • Oskab töötada ärimudeli lõuendiga lean-metodoloogia alusel. • Olemas esmane tuumpädevustega meeskond ja tööjaotus. • On testinud oma ideed ja ärimudelit klientide peal. • Leidnud ja määratlenud turusegmendi ja esmase kliendi profiili. • Kirjeldatud esmane prototüüp (MVP – <i>minimum viable product</i>). • Kontaktid ja võimalus pöörduda ökosüsteemi partnerite poole. 	<p>VAHE-HINDAMINE</p>
<p>0 Pühendumine</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ühiste eesmärkide ja väärtushinnangutega, tuumpädevusi valdav pühendunud meeskond. • Teadmised, oskused ja ressursid esialgse toote või teenuse valmistamiseks. • Sõlmitud asutajate leping ja peetud esimesed läbirääkimised rahastuse leidmiseks. • Meeskonna soov ja huvi toote/teenuse arendamisega edasi minna (nt inkubaatoris/kiirendis). • Oskused investorite või äriinglite ees oma ärimudelit esitleda. 	<ul style="list-style-type: none"> • Valideeritud ja klientide peal testitud ärimudel, loodud ja testitud prototüüp. • On välja kujunenud vajalike pädevustega pühendunud meeskond. • Eelinkubatsiooni koolitusprogrammi läbimine 60% ulatuses tervikprogrammist, • Süsteemne kohtumine mentorite ja juhendajatega ja osalemine vahe- ja lõpphindamisel. • Üheleheküljeline ärimudeli ülevaade e välgkleht (<i>one-pager</i>) ja ärimudeli esitlus (<i>slide-deck</i>) koostatud. • Oskab veenvalt esitleda oma äriideed. • Meeskonnal on valmisolek liikuda edasi inkubaatorisse või kiirendisse ja pühenduda ettevõtte rajamisele. 	<p>LÖPP-HINDAMINE</p>

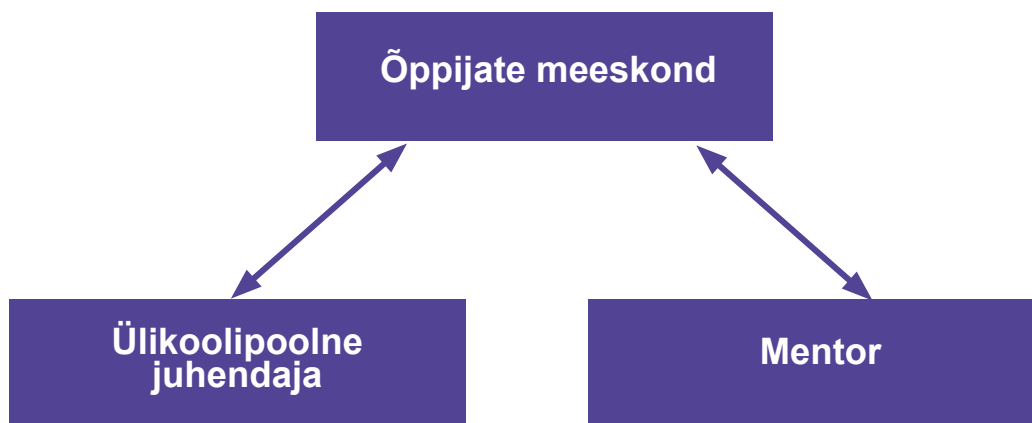
4 MENTORTUGI JA -VÕRGUSTIKU ARENDUS

Mentortoe ja -võrgustiku pakkumine eelinkubatsiooni meeskondadele on eelinkubatsiooni mudeli tugisüsteemi põhiteenuseid, mille rakendamine toimub koostöös ökosüsteemi partneritega. Arendatakse välja ühtne **mentorvõrgustik** ja mentorite andmebaas programmis osalevatele meeskondadele, mis loob võimaluse leida sobivaim mentor lähtuvalt meeskonna ideest ja vajadustest. Mentori leidmise kohustus on kõrgkoolidel, kelle juures õppijate meeskond on registreeritud.

Mentorite andmebaas on nähtav koolipoolsetele juhendajatele. Aktiivsemad mentorid avalikustatakse nendepoolsel nõusolekul kodulehe *starteridea.ee* lehel.

Mentortoe eesmärk on õppijate meeskondade toetamine äriidee väljatöötamisel ja arendamisel ning õppijate juhendamine ja nõustamine eelinkubatsiooni protsessis. Algaja noorettevõtja toetamine äriidee arendamisel ja/või muudatuste juhtimisel on väga oluline osa noore ettevõtja oskuste kujunemises.

Meeskonna mentorvõrgustikku kuuluvad koolipoolne juhendaja ja mentor (vt joonis 6).

Joonis 4.1. Meeskonna mentorvõrgustik

Juhendaja kui koolipoolne kontaktisik toetab, administreerib ja kontrollib meeskonna tegevust eelinkubatsiooni raames, kaardistab mentortoe vajaduse ja aitab leida sobiva mentori.

Juhendaja töös tulevad kasuks meeskonnatöö ja projektijuhtimise oskused ning eelnevad õppijate meeskondade juhtimise kogemused. Soovitatavad on ka juhendaja ettevõtlusalased teadmised (sh nt teadmised Osterwalder'i mudelist²⁸). Juhendaja orienteeruv töömaht õppijate meeskonna kohta on

²⁸ Business Model Generation, A. Osterwalder, Y. Pigneur, A. Smith, and 470 practitioners from 45 countries, Wiley, 2010.

keskmiselt 6–10 tundi ühes kuus, sh osalemine meeskonna vahe- ja lõpphindamisel, vähemalt kolm individuaalset kohtumist meeskonnaga (juhendamissessiooni) ning pidev suhtlus vastavalt vajadusele.

Mentori rolliks eelinkubatsiooni protsessis on toetada õppijate meeskonna õppimist ja arengut, jagada oma teadmisi ja kogemusi ning anda nõu. Mentor aitab meeskonda oma ettevõtluskogemuse, äritavade ja kontaktide toel. Ta on noortele inspiratsiooniallikas ja väljakutsete esitaja, tähelepanelik kuulaja, proaktiivne suhtleja, toetab meeskonda nii idee arendamisel ärimudeliks kui ka prototüübi väljatöötamisel.

Mentori töö edu eelduseks on vähemalt kolmeaastane ettevõtjakogemus ning juhtimis- ja/või valdkondliku kompetentsi olemasolu. Ta teab, kuidas luua ärivõrgustikke, leida vajalikke testturge jms ning jagab sellekohast kogemust.

Põhiprogrammis pakutakse meeskonnale grupimentorlust (nt mentorpäev, mentorite hindamispaneel), individuaalse mentori vajaduse määratlevad meeskond ja juhendaja koos.

Edasijõudnute programmi faasis on igal meeskonnal võimalus kasutada individuaalset mentorlust ning lisaks pakutakse meeskonnale grupimentorluse võimalust.

Mentori ajamaht meeskonna kohta sõltub meeskonna vajadusest ja mentori võimalustest. Mentor ei saa rahalist tasu.

Mentoriga suhte loomisel ja hoidmisel on initsiatiiv meeskonnal. Sobiva suhtlemiskanali valivad mentor ja meeskond üheskoos.

Vajadusel sõlmib kool mentoriga heatahte- ja koostööleppe, mis sisaldab ka konfidentsiaalsuse hoidmise põhimõtet.

Mentorite potentsiaalne kasvulava on kõrgkoolide vilistlaskond, ettevõtluse tugiorganisatsioonid nagu Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoda, Teenusajanduse Koda, Tööandjate Keskkliit, maakondlikud arenduskeskused, inkubaatorid jt ettevõtluse ökosüsteemi partnerid.

5 EELINKUBATSIOONIPROGRAMMI ÕIGUSLIKUD ALUSED

Eelinkubatsiooni raames ideede arendamisel tuleb mitmes arengufaasis ja väljundite puhul kindlasti arvestada järgmiste õiguslike teemadega:

- intellektuaalomand ja sellega seotud õigused;
- konfidentsiaalsus;
- õpilas- ja tudengifirma õiguslik staatus;
- ülikoolide ja tudengifirmade õigussuhted;
- rahvusvahelised õppijad.

5.1. Intellektuaalomand ja sellega seotud õigused

Igal intellektuaalomandi liigil on iseseisev õiguslik regulatsioon. Reeglina on ülikoolid seadustest lähtuvalt reguleerinud intellektuaalomandi käsitlemist oma õigusaktidega, kus on kirjeldatud intellektuaalomandi mõiste, selgitused, kellele kuuluvad intellektuaalomandiõigused ning millal tuleb omandi kuuluvuse ja kasutamise osas kokku leppida. Õigused intellektuaalomandi objektile tekivad autoril, s.t loojal, kuid võivad olenevalt mitmesugustes õigusaktides sätestatust kuuluda ka teistele isikutele, sh tööandjale.

Õppetöö käigus üliõpilaste loodud autoriõiguse objektide (mistahes kirjalikud materjalid, lõputööd jms) autoriõigused kuuluvad üliõpilastele, v.a juhul, kui ülikooli ja üliõpilase vahel on eraldi lepingu vm kirjaliku dokumendiga teisiti kokku lepitud.

Õppijate meeskondade puhul oleneb intellektuaalomandi kuuluvus sellest, kas meeskonnaliikmed arendavad oma ideed koos, kas ülesande püstitus tuleb ettevõttelt, kas meeskonnaliikmed arendavad õp-peasutusele kuuluvat oskusteavet või kaitstud intellektuaalomandit jne.

Kui meeskonna töös osaleb (üli)koolipoolne **mentor**, eeldatakse, et temapoolne konsultatiivne ja nõustamistegevus ei ole aluseks ühise intellektuaalomandi tekkeks töö tulemuse suhtes. Juhul, kui mentori panus on tulemuse osas oluline ja määrav, siis lepivad meeskonna liikmed ja mentor tulemuse kuuluvuse ja selle edasise rakendamise kohta eraldi kokku.

Oluline on, et meeskond oma tegevuse käigus ja meeskonna poolt loodud tulemus **ei rikuks kolmandate isikute intellektuaalomandiõigusi** ega muid õigusi (nt isikuandmete kaitsega seotud õigusi). Intellektuaalomandi puhtuse kindlakstegemiseks on vaja läbi viia esialgsed teaduskirjanduse ja patendiotsingud.

Eelinkubatsiooni edasijõudnute programmis läbivad meeskonnad **intellektuaalomandit ja teisi õigusküsimusi käsitleva seminari**, kus antakse esmased teadmised intellektuaalomandi kaitse ja kuuluvuse teemadel ning juristide abiga koostatakse mitmesuguseid lepinguid, näiteks asutajate leping.

5.1.1. Konfidentsiaalsus

Autoriõiguse seadus ei kaitse ideid, meetodeid, oskusteavet, leiutisi jms intellektuaalse tegevuse resultaate, mis on kirjeldatud teoses (artikkel, esitlus, aga ka e-kiri jms). Avalikustatud idee, tehnoloogia kirjeldus, oskusteave jms on kõigi jaoks vabalt kasutatavad.

Olenevalt teemast on soovitatav sõlmida koostöö alguses meeskonnaliikmete vahel konfidentsiaalsuskokkulepe, milles nad võtavad kohustuse hoida nii töö protsessi kui ka tulemusega seotud informatsiooni saladuses.

Kui meeskonda konsulteerib ja nõustab mentor, on konfidentsiaalsuskokkulepe soovitatav sõlmida ka temaga.

Leiutisi, sh seadmeid, meetodeid ja aineid saab kaitsta tööstusomandina. Kui töö tulemuseks on leiutis, võtab avalikustamine võimaluse seda kaitsta patendi või kasuliku mudelina. Kuni patendi- või kasuliku mudeli taotluse esitamiseni tuleb leiutisega seotud teave hoida salajas.

5.1.2. Õpilaste- ja tudengifirmade õiguslik staatus

Kui eelinkubatsiooni meeskond plaanib luua ettevõtte, tuleb läbi mõelda eesmärgid ja võimalused ning valida sobiv ettevõtlusvorm. Ettevõtlusvorm sõltub eelkõige tegevusalast, ettevõtte eesmärkidest, võimalikest riskidest ja ressurssidest. Õpilaste firma loomist on täpsemalt kirjeldatud Junior Achievement Eesti kodulehel.²⁹

Üldhariduskoolides läbiviidava õppega seoses tuleb silmas pidada Töölepinguseaduse paragrahvis 7 alaealistele kehtestatud piiranguid³⁰.

Tudengite tegevusulatus õppeprotsessis firmade loomisel on laiem. Ühelt poolt on kõikidel õppetöö käigus loodud gruppidel võimalus registreerida ettevõtte Eestis kehtiva seadusandluse alusel. Samas ei saa panna üliõpilastele juriidilisi ja majanduslikke kohustusi ning õppeprotsessis loodava ettevõtte asutamise ning käivitamisega seotud kulud lähevad vastuollu ka tasuta kõrghariduse põhimõtetega.

²⁹ <http://www.ja.ee/index.php?page=254&>

³⁰ RT I 2009, 5, 35. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13120899>

5.1.3. Ülikoolide ja tudengifirmade õiguslikud suhted

Ülikoolide õppeteenuse lepingud ega õigusaktid ei käsitle ülikooli osalust või õigusi seoses tudengifirmadega. Ülikooli osalus üliõpilaste loodud ettevõttes saaks tekkida üksnes sellekohase kokkuleppe olemasolul ning tuleks vormistada ühingu asutamistoimingute või osaluse võõrandamise kaudu.

Ülikoolide ja üliõpilaste intellektuaalomandiõiguste määratlemisel tuleb eristada, kus ning millistel tingimustel on intellektuaalne omand loodud. Intellektuaalse omandi käsutamise ning kasutamise tingimused on üldjuhul reguleeritud ülikooli sellekohase aktiga.

5.1.4. Rahvusvahelised õppijad

Rahvusvahelistel õppijatel ei ole eelinkubatsioonis osalemisel erisusi. Välismaalt saabunud õppijatel on tähtajaline elamisluba õppimiseks riigi poolt tunnustatud õppeasutustes.

Elamisluba õppimiseks antakse õppeasutuse õppekava täiskoormusel läbimiseks, seega tegeldes õppevälise tegevusega, ei tohi õppimises olla mahajäämust (vastava info edastavad koolid Politsei- ja Piirivalveametile)

Elamisluba võib olla tähtajaline (kehtivusaajaga kuni 5 aastat) või pikaajaline. Elamisloa alusel Eestis elavatel välismaalastel on üldjuhul õigus Eestis töötada.

Lisainfot eelinkubatsiooni õiguslike teemade kohta vt lisa 3.

6 EELINKUBATSIOONI INFO- JA REGISTREERIMISSÜSTEEM

Eelinkubatsiooni info- ja registreerimissüsteemi eesmärk on luua ühtne haridustasemeteülese eelinkubatsiooni „sisenemisvärav”, kuhu on koondatud valdkondlik info (sh sündmused, tegevused, edulood jm), osalejate ja meeskondade registreerimine ja meeskondade arengu jälgimise võimalus.

Info- ja registreerimisplatvormi andmete kogumise ja täitmise eest vastutab iga partnerkooli eelinkubatsiooni kontaktisik.

Kõigil eelinkubatsiooni läbivatel õppijatel ja meeskondadel on kohustus end registreerimissüsteemis identifitseerida ja registreerida.

Info- ja registreerimissüsteem koosneb kolmest elemendist:

- Avalik veebileht (*landing page*)
- Meeskondade registreerimisvorm
- Meeskondade progressi hindamine/ülevaade

Programmi Edu ja Tegu raames rakendatava eelinkubatsiooni avaliku veebilehe ja registreerimissüsteemi aadress on www.starteridea.ee

Avalik veebileht sisaldab eelinkubatsiooni üldinfot, sh juhtpartnerite koolituste ja ürituste info, partnerkoolide kontaktid, kandideerimislink, blogi, edulood ja mentorite nimed. Avaliku veebilehe sisuhalduse eest vastutavad juhtpartnerid. Avalikus veebis asub meeskondade registreerimisvorm.

Meeskondade registreerimisvorm sisaldab meeskonna põhiandmestikku, sh meeskonna nimi, meeskonna liikmete nimed ja kontaktid, asutamise aeg, valdkonna või idee lühikirjeldus, kõrgkool, mille juures programm läbitakse. Täiendav meeskondade registreerimisvormi link asub ka eelinkubatsiooni läbiviiva õppeasutuse kodulehel lingituna ühtse süsteemiga.

Meeskondade arengu hindamine ja ülevaade sisaldab infot meeskondade osalemise kohta koolitustel ja üritustel, juhendajate ja mentorite kohtumiste logi, vahehindamiste tulemusi.

Kogutud andmestiku tulemusel tekib meeskonna profiil, mis võimaldab analüüsida meeskonna arengut, anda meeskondadel, juhendajatel ja mentoritel tagasisidet, hinnata meeskondade eelinkubatsiooniprogrammi läbimist ja tulemusmõõdiku täitmist.

7 TURUNDUSSTRATEEGIA

Eelinkubatsiooni turundusstrateegia lähtekoha

- Eelinkubatsiooni mudeli tegevused, sh programmid bränditakse ühtse nime ja sümboolika all, mis lähtub programmi Edu ja Tegu üldisest visuaalsest identiteedist. Eelinkubatsioonitegevuste, sh programmide ühine brändinimi on STARTER ning seda kasutatakse koos programmi Edu ja Tegu logoga.

- Turunduskommunikatsioon kuulub eelinkubatsiooni pakkuvate õppeasutuste ülesannete hulka ning seda toetab programmi Edu ja Tegu tegevussuund „Teadlikkuse tõstmine ettevõtlikkuse kujundamise ja ettevõtlusõppe arendamise vajalikkusest”.
- Kommunikatsioonis keskendutakse eelinkubatsiooni ürituste, ühtse metoodika kasutamise ja programmi tulemuslikkuse teadvustamisele ning edulugude tutvustamisele.

Eelinkubatsiooni turundusstrateegia täidab ühiskondlikke, valdkondlikke ja organisatsioonipõhiseid **strateegilisi eesmärke**.

Ühiskondlik eesmärk on ühiskonnas nn kultuurilise nihke ja mõtteviisi muutuse saavutamine, nii et igal õppival noorel on arusaam, et ettevõtlikkus on hinnatud igas eluvaldkonnas ning ettevõtja elukutse on üks võimalik valik igal erialal ja õppetasel. Praegu tajutakse ettevõtlust pigem riski kui võimalusena. Kommunikatsioon toimub programmi Edu ja Tegu raames laiemalt.

Valdkondlik eesmärk on tutvustada eelinkubatsiooni erinevate fookusvaldkondadega (tehnoloogia, loomemajandus, valdkonnaüleline lähenemine) seotud arenguvõimalusi, sh näidata, et selge ja struktureeritud lähenemine aitab jõuda ideest toimiva ärimudelini sõltumata sektorist. Turunduskommunikatsiooni kaudu tutvustatakse (ja populariseeritakse) eelisarendatavaid valdkondi, et ärgitada noori valdkondliku eelinkubatsiooniprogrammiga liituma ning luua parem kontakt õppijate, valdkondlike ettevõtjate ja õppeasutuste vahel. Praegu tajutakse, et tehnoloogiaettevõtlus on liiga keeruline ja sisenemisbarjäärid suured. Loomemajandust seevastu nähakse lihtsustanud kujul ja ei tajuta valdkonnaga seotud potentsiaali.

Organisatsioonipõhine eesmärk on luua sidusus ettevõtluse (*start-up*) ökosüsteemiga ja iga partnerorganisatsiooni väärtuspakkumise parendamine. Eelinkubatsioonifaasi teenused on Eestis olnud seni

mittesüsteemsed ja haridusasutuste kaasamine vähene. Oluline fookus on tekitada organisatsioonisisese kommunikatsiooni kaudu õppijates (ka õppejõududes, õpetajates ja koolides) teadlikkust ning värvata õppijaid eelinkubatsiooniprogrammiga ühinema.

Sõnumid (programmi Edu ja Tegu põhjal)

- **Ühiskond/laiem üldsus**

Ettevõtlikuna saan ja suudan ise oma elu muuta, saan ise kasvada ja areneda ja olen teisi ettevõtlikke inimesi toetav ja innustav. Ettevõtlike inimestega saab ehitada tugevama ja parema Eesti.

- **Koolijuhid**

Ettevõtlikkust saab rakendada kõigis ainetundides ja aineüleselt. Koolipere ettevõtlikkust arendades loome noortele paremad ja avaramad võimalused edaspidiseks.

- **Aktiivsed õpetajad/õppejõud**

Ettevõtlikke hoiakuid tuleb asuda kujundama võimalikult varakult. Oskus oma ideid ellu viia ning iseseisvalt ja teistega koostöös väärtust luua, on parim, mida õpetaja/õppejõud õpilasele/tudengile õpetada saab. Need oskused on eluaegsed ja kujundavad nii inimest, majanduskeskkonda kui ka Eesti ühiskonda laiemalt. Eelinkubatsiooniprogrammid on tõhus tugi klassikalisele õppetööle, nii otseselt ettevõtlusõppes, aga ka laiemalt teiste ainete või erialade õppes.

- **Aktiivsed õppijad/tudengid**

Programm annab praktilised sotsiaalsed ja ettevõtlusalased oskused iseseisva elu ja ettevõtlusega alustamiseks, sõltumata valdkonnast ja erialast. Need on teadmised ja kontaktid, millest on kasu ka siis, kui täna päris täpselt ei tea, mida edasi õppida või mis valdkonnaga end siduda soovitakse. Võimalus saada praktilisi teadmisi ja kogemusi ekspertide käe all.

- **Ettevõtjad**

Sisukale ja praktilisele tulemusele suunatud ettevõtlusõppe programm aitab parandada õpetamise kvaliteeti ja arusaamist õppeaine sisust, aitab sidustada õppeaine praktilise elu ja tööturu võimaluste ning vajadustega, muuta õpetajate, õppijate ja laiemalt ühiskonna hoiakuid ning tõsta ettevõtja mainet. Toetades ettevõtjana neid protsesse, saab ettevõtja jagada oma praktilist kogemust ja vaadet tulevikule, osaleda muutuste juhtimisel ja ise õppida, teha koostööd nii teadlaste kui ettevõtluse tulevikutähtedega ning innustada neid ise enda ettevõttega alustama. Olles aktiivne osaline programmis Edu ja Tegu, toetad Eesti muutmist ettevõtlikuks.

Eelinkubatsiooni mudeli turunduskommunikatsioon toimub paralleelselt **kolmel tasandil**:

- Eelinkubatsioon kui tervik ning üks programmi Edu ja Tegu tegevussuund;
- Valdkondlik eelinkubatsioon (tehnoloogia, loomeettevõtlus, valdkondadeüleline);
- Organisatsioonipõhine sise- ja väliskommunikatsioon.

Eelinkubatsiooni kui terviku ning programmi Edu ja Tegu ühe tegevussuuna kommunikatsioon toimub paralleelselt nii (õppeasutuse) sise- kui väliskommunikatsioonina.

Sihtrühmad: kõrg- ja kutseharidusasutuste õppijad, erinevate haridusliikide õpetajad, õppejõud ja haridusasutuste juhtkonnad, ökosüsteemi partnerid, sh ettevõtjad ja ettevõtluse tugistruktuuride organisatsioonid.

Turundustegevused on

- pressiteated (nt avaüritused, seminarid, vahetulemused, lõppvõistlused jt);
- eelinkubatsiooni tutvustavad artiklid ja edulood programmi Edu ja Tegu info- ja uudiskirjades, Õpetajate Lehes, partnerkoolide veebis jm;
- arvamused ja kõneisikute avaldused;
- ühissõnumid, bännerid, rullplakatid ja kleebised (vt lisa 3), info- ja registreerimissüsteem, ühine väärtuspakkumine, sarnase disainiga infovoldikud ja plakatid.

Eesmärgiks on tekitada õppijates arusaam ühtsest üle-eestilisest eelinkubatsiooniprogrammist, kuigi see toimub eri koolides ja valdkondliku fookusega. Oluline on, et õppijal tekiks teadmine, et ta saab sarnase sisuga paketi, olenemata kooli valikust, mille juures ta selle läbib.

Organisatsioonisiselt on fookus teadlikkuse ja huvi tekitamisel ning praktilisel värbamisel, kasutades mitmesuguseid turunduskanaleid (sotsiaalmeedia, otsepostitus listide kaudu, pressiteated, artiklid jt) ja -tegevusi (teavitusseminarid jt).

Sihtrühmad: gümnaasiumites, kutse- ja kõrgharidusasutustes õppijad, eri haridustasemete õpetajad, õppejõud ja haridusasutuste juhtkonnad.

8 EELINKUBATSIOONI MUDELI RAKENDAMISE PARTNERID

Eelinkubatsiooni mudeli rakendamisse on kaasatud ettevõtluse ökosüsteemi partnerid mudeli kõikides etappides vastavalt tegevuse eesmärkidele ja meeskondade vajadustele. Ökosüsteemi partnerite kaasamist veavad kõrgkoolid, kes vastutavad eelinkubatsiooni mudeli rakendamise eest.

Kõrgkoolid otsustavad ühiselt nn üleste partnerite kaasamise (nt koostöö ettevõtluse liikmesorganisatsioonidega mentorite leidmisel). Koolipõhiselt kaasatakse partnerid vastavalt vajadusele, et eelinkubatsiooniprogramm toimiks edukalt.

Eelinkubatsiooni partnervõrgustikku kuuluvad:

- Kõrg-, kutse- ja üldharidustaseme õppeasutused – sisend õppijate kaasamisse;
- Ettevõtjad ja ettevõtete liikmesorganisatsioonid, nt Kaubandus- ja Tööstuskoda, Tööandjate Keskliit, Teenusmajanduse Koda – sisend mentorvõrgustiku ja valdkondliku nõustamisteenuse pakkumisse, koolituste läbiviimisesse;
- Maakondlikud arenduskeskused – sisend regionaalsete üld- ja kutseõppeasutuste, õppijate ja õpetajate kaasamisse ja teavitusse ning koolituste läbiviimisesse;
- Garage48, Startup Estonia, Ajujaht – sisend ürituste ja koolituste läbiviimisesse;
- Kiirendid ja inkubaatorid (Tallinna Ettevõtlusinkubaatorid, Teaduspark Tehnopolis Inkubaator, Tartu Teaduspark, Loov Eesti, Digix, Buildit, GameFounders jt) – sisend eelinkubatsiooniprogrammide rakendamisse, teenindavad meeskondi nende hilisemates arengufaasides;
- Prototron MTÜ, Vega Fond, EAS, Tallinna Ettevõtlusamet – finantsinstrumendid eelinkubatsiooni meeskondadele ja alustavatele ettevõtjatele;
- EstBAN jt äriinglite ühendused, EstVC, SmartCap, Fundwise, Funderbeam – finantsinstrumendid *start-up*-meeskondadele ja ettevõtjatele;
- Ajujaht jt ettevõtluskonkursid – ühisseminarid, sisend mentorvõrgustikku, meeskondadel võimalus osaleda Ajujahi konkursil;
- Muud uusettevõtlust toetavad initsiatiivid ja projektid (Cocoon sTARTUp HUB jt) – meeskondadele täiendavate tugiteenuste pakkumine;
- Innove SA – õppeasutuste teavitus;
- Haridus- ja Teadusministeerium – eelinkubatsiooniprogrammi finantseerimine aastail 2016–2018 (programmi Edu ja Tegu elluvija).

KASUTATUD MÕISTED

Eelinkubatsioon – ettevõtlusest huvitatud õppijate tegevuspõhine ettevõtluspädevuste arendamise protsess meeskonnatöö vormis, mis toetab õppijate meeskondade äriideede ja toodete/teenuste arendamist tasemeni, kus meeskond on valmis jätkama teistes arenguprogrammides, inkubatsioonis või asutama ettevõtte

Eelinkubatsiooni teenus – eelinkubatsiooniprogrammis e STARTER programmis pakutav tugitegevus ja -teenus, nt uute ideede tekkimist toetav inspiratsiooniüritus, idee ja meeskonna arengut toetav töötuba (koolitusprogramm), mentorite tagasiside ja nõustamine, võistlus ja osalemisvõimalus rahvusvahelistel valdkondlikel võistlustel, valdkonnaspetsiifiline nõustamine ja juhendamine, võrgustiku laiendamise tegevus, kontaktiloome potentsiaalsete investoritega

Elukaar – *start-up*-ettevõtja arengut kirjeldav elutsükkel, mis koosneb järgmistest faasidest: -1 – idee, -2 – esmane ärimudel, 0 – pühendumine, 1 – valideerimine, 2 – skaleerumine ja 3 – kasv)³¹;

Ettevõtlikkus – isiksuseomadustele tuginev hoiak, mida iseloomustavad loov ja uuenduslik mõtlemine, saavutusvajadus, tahtekindlus ja võime mõtteid ja ideid teostada ning mis on vajalik muutustele paindlikult reageerimiseks ja toimetulekuks määramatusega;

Ettevõtlus – dünaamiline ja sotsiaalne protsess, kus inimesed üksi või üheskoos määratlevad uuendusvõimalused ja tegutsevad sihipäraselt nende elluviimiseks, luues teistele sotsiaalseid, kultuurilisi, majanduslikke vm väärtusi

Ettevõtluse ökosüsteem – ettevõtjate, ettevõtlusorganisatsioonide, institutsioonide ja ettevõtlusprotsesside kooslus, mis mõjutab ametlike ja mitteametlike suhte kaudu ettevõtete tulemuslikkust kohalikus ettevõtluskeskkonnas

Ettevõtluspädevus - teadmiste, oskuste ja hoiakute terviklik kogum, mis on vajalik väärtust loovate ideede elluviimisel, õppija ettevõtlikkuse arenguks ning jätkusuutlikuks toimetulekuks töös nii ettevõtja kui ka palgatöötajana ja igapäevaelus

Ettevõtlusõpe – ettevõtluspädevuse arengut toetav õpe, mis toetab teadmiste, oskuste ja hoiakute arengut, mida inimene vajab uute ideede loomisel ja elluviimisel oma isiklikus ja tööelus või kogukonnas ja mis käsitleb komplekselt ettevõtte loomise ja selle arendamise protsessi;

Ettevõtlusõpe kui eriala (nt õppekava, ettevõtluse ained või moodulid) käsitleb komplekselt ettevõtte loomise või selle arendamise protsessi;

Ettevõtlusõppe metoodika – süstematiseeritud kombinatsioon õppe- ning uurimismeetoditest ettevõtlikkuspädevuse kujundamiseks ja ettevõtlusõppe korraldamiseks ning tulemuslikumaks muutmiseks;

31 Startup Development Phases; Startup Commons. <http://www.startupcommons.org/startup-development-phases.html>

Häkaton – intensiivne ideede genereerimise ja arendamise ühissündmuse formaat, nt äriidee arenduseks, sotsiaalse probleemi lahenduseks jne

Juhendaja – koolipoolne kontaktisik, kes toetab meeskonna tööd ja arengut, haldab ja kontrollib meeskonna tegevust eelinkubatsioonis, aitab leida mentori

Liftikõne e pits (*elevator pitch, pitching*) – mõneminutiline lühiettekanne oma äriidee tutvustamiseks ja see peab kajastama lahendamist vajavat probleemi, lahendust, meeskonda ja edasist tegevuskava

Meeskond e tiim – ühiselt sama äri- või projektiidee arendamisega tegelev töörühm, kellest vähemalt pooled on õppijad ja kuhu võivad kuuluda ka mentorid jt spetsialistid

Mentor – juhtimis-, ettevõtja- või valdkonnakogemusega ekspert, kes vabatahtlikult, strateegilise partnerina juhendab ja annab nõu, suunates ettevõtja või meeskonna arengut

Mitteformaalne õpe e vabaõpe — väljapool kooli õppekava toimuv vabatahtlik õpe eesmärgiga toetada õppija enesearengut

One-pager e väikleht – esitlemiseks koostatud üheleheküljeline äriidee või ärimudeli struktureeritud kokkuvõte, milles on kirjeldatud idee, probleem, lahendus, turupotentsiaal, konkurentsieelis, turunduskanalid, tulumudel, meeskonna taustainfo ja kompetentsid

Prototüüp – toote või teenuse algne mudel või näidis selle kasutatavuse ja sobivuse testimiseks päriselus, eesmärgiga pakutavat enne turule viimist täiendada või parandada

Pädevus – asjakohaste teadmiste, oskuste ja hoiakute kogum, mis tagab suutlikkuse teatud tegevusalal või -valdkonnas tulemuslikult toimida.

Skaleeritav idee – globaalsele turule suunatud idee, mille elluviimisel toote või teenusega uutele turgudele sisenedes kasvab ettevõtte müügiimaht oluliselt kiiremini kui tootmis- ja müügikulud **Startup-ettevõtte e iduettevõtte**– uuendusliku, globaalsele turule suunatud ja turgu muutva ärimudeli ja suure kasvupotentsiaaliga alustav ettevõtte, turule

Õpet läbiviivad spetsialistid – õpetajad, õppejõud, teadlased, ettevõtjad ja teised spetsialistid, kes kavandavad, korraldavad ja/või toetavad ja viivad läbi õppeprotsessi

Õpilasfirma programm – Junior Achievement Eesti (JA) ettevõtlusõppe programm gümnaasiumiastme õpilastele³²,

Õppijad e õppurid – üld- ja kutsehariduse tasemeõppe õpilased ja kõrgkoolide üliõpilased

32 Junior Achievement'i Õpilasfirma programm; <http://www.ja.ee/index.php?page=146&>

LISA 1. Eelinkubatsiooni põhi- ja edasijõudnute programmide elemendid

Eelinkubatsiooniprogramm		
	PÕHIPROGRAMM „Ideest ärimudelini” (Base programm)	EDASIJÕUDNUTE PROGRAMM „Ärimudelitest prototüübini/ettevõteteni” (Advanced programm)
EESMÄRK	<p>Meeskonnad, kellel on programmi läbides</p> <ul style="list-style-type: none"> • läbimõeldud visioon tootest/teenusest; • esmane ärimudel/kontseptsioon; • testitud äriidee. <p>Osaleja on omandanud praktilise väljundiga ettevõtlusalase õpi-, meeskonna- ja idee arendamise kogemuse oma idee arendamisel ärimudelini. Tema ettevõtlik hoiak on kasvanud.</p> <p>Pooltel programmi lõpetanud meeskondadel on valmisolek edasi liikuda edasijõudnute programmi või arendada ideed iseseisvalt edasi.</p>	<p>Tugevad ja pühendunud meeskonnad, kellel on programmi läbides</p> <ul style="list-style-type: none"> • valideeritud ärimudel; • loodud esialgne prototüüp või MVP, mis on turul testitud; • motivatsioon ja valmisolek liikuda edasi jätkuprogrammidesse ja/või luua ettevõtte; • eeldused ja valmisolek kaasata seemneinvesteeringut. <p>Programm arendab õppijate meeskondade praktilisi oskusi prototüübi loomiseks ja turul testimiseks, ärimudeli valideerimiseks, klientidega ja investoritega suhtlemiseks.</p>
STARTUP ELUKAARE ETAPID	<p>–2 (idee) /</p> <p>–1 (testitud äriidee ja esmane ärimudel)</p>	<p>–1 (testitud äriidee ja esmane ärimudel) /</p> <p>0 (valideeritud ärimudel/prototüüp)</p>
ÕPI-VÄLJUNDID	<p>Põhiprogrammi läbinud õppija</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) omab teadmisi äriidee potentsiaali hindamiskriteeriumitest; 2) oskab planeerida ettevõtlusega alustamiseks vajalikke ressursse; 3) oskab testida ja arendada äriideed lähtuvalt kliendi vajadustest; 4) suudab analüüsida potentsiaalset turunõudlust; 5) omab meeskonnatöö kogemust äriidee arendamisel; 6) oskab oma äriideed ja ärimudelit mõjusalt esitleda. 	<p>Edasijõudnute programmi läbinud õppija</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) omab teadmisi toote/teenuse arendamiseks ja esmase prototüübi loomiseks; 2) on võimeline leidma ettevõtlusega alustamiseks vajalikke ressursse; 3) oskab testida ja arendada toodet/teenust lähtuvalt kliendi vajadustest; 4) suudab analüüsida potentsiaalset turunõudlust, kujundada ja viia ellu turundustegevusi; 5) omab meeskonnatöö kogemust meeskonna juhtimisel ja/või toote/teenuse arendamisel; 6) oskab oma äriideed ja ärimudelit mõjusalt esitleda.

Eelinkubatsiooniprogramm		
	PÕHIPROGRAMM „Ideest ärimudelini” (Base programm)	EDASIJÕUDNUTE PROGRAMM „Ärimudelitest prototüübini/ettevõteteni” (Advanced programm)
VÕTME-PÄDEVU-SED	Äriideede avastamise ja hindamisega seotud pädevused; koostöö, suhtlemine, võrgustumine, algatamine, loovus ja probleemilahendusoskus; enesejuhtimisega seotud pädevused	Äriideede avastamise, hindamise ja eluviimisega seotud pädevused; koostöö, suhtlemine, võrgustumine, algatamine, loovus ja probleemilahendusoskus; enese ja teiste juhtimisega seotud pädevused.
KEEL	Inglise keel (regionaalprogrammi-des ka eesti või vene keel)	Inglise keel
SIHT-GRUPP	Õppijad (olenemata haridustasemest) a. Ettevõtlikud õppijad, kes soovivad lisaks õppetööle arendada meeskondlikult äriideed, sh a1. õppijad nii olemasoleva ideega/ideeta a2. meeskonnad ideega/ideeta.	Meeskond (olenemata haridustasemest), kellel on olemas äriidee ja välja töötatud esmane ärimudel ning soov arendada oma äriideed edasi. a. Põhiprogrammi läbinud ja konkursil osalenud meeskonnad b. Õppetöö meeskond, kes on õppetöös näidanud üles soovi liikuda ärimudeli arendusega edasi toote või teenuse prototüübi loomise etappi. c. Õppijate meeskond, kes vastab sisenemiskriteeriumidele ja on moodustunud mitmesuguste ettevõtlusprogrammide jooksul.
SISENE-MIS-PUNKTID	a. Avaseminaril osalemine + meeskonna registreerimine. b. Osalemine esimeses teemaseminaris + meeskonna registreerimine. c. Meeskonna registreerimine programmi otse.	Ärimudeli väiklehe (<i>one-pager</i>) esitamine või äriidee esitlus, mille põhjal tehakse eelvalik meeskonna kaasamiseks programmi.
SISENE-MIS-KRITEERIU- MID	Huvi, tahe ja valmisolek arendada äriidee ärimudeliks ning osaleda arendusprogrammis.	Esialgse meeskonna ja ärimudeli olemasolu ning äriidee esitlemine programmi kandideerimiseks.
PERIOOD	3-4 kuud / semestripõhine	3-4 kuud / semestripõhine
MAHT	3 EAP-d, min 50% auditoorset tööd ja 50% iseseisvat tööd	3 EAP-d , min 40% auditoorset tööd, 60% iseseisvat tööd

Eelinkubatsiooniprogramm		
	PÕHIPROGRAMM „Ideest ärimudelini” (Base programm)	EDASIJÕUDNUTE PROGRAMM „Ärimudelist prototüübini/ettevõteteni” (Advanced programm)
MEESKONDLIK: MIINIMUM-KRITEERIAMID LÄBIMISEKS	<ul style="list-style-type: none"> a. Osalemine min 60% seminarides. b. Osalemine või esitlus vahehindamisel. c. Lõppesitlus (erandkorras välkelehe (<i>one-pager</i>) esitamine). d. Juhendaja hinnang läbimise kohta. e. Meeskond on programmi jooksul nähtavalt arenenud. 	<ul style="list-style-type: none"> a. Osalemine min 60% seminarides b. Osalemine/esitlus vahehindamisel c. Lõppesitlus d. Juhendaja hinnang läbimise kohta e. Mentori tagasiside f. Meeskond on programmi jooksul nähtavalt arenenud – testitud ärimudelit ja esialgset prototüüpi.
ISIKU MIINIMUM-KRITEERIAMID LÄBIMISEKS (Täienduskoolituse tunnistuse saamiseks)	Osalemine 60% teemaseminarides, sh vahe- ja lõpphindamine.	Osalemine 60% teemaseminarides, sh vahe- ja lõpphindamine.
MEESKOND	2-5 liiget, min 51% õppijad (erandkorras võib olla suurem)	2-5 liiget, min 51% õppijad (erandkorras võib olla suurem)
REGISTREERIMINE	<i>starteridea.ee</i> lehel osalejana ja meeskonnana (1 kuu jooksul, kuid min 2 nädalat enne vahehindamist)	<i>starteridea.ee</i> lehel osalejana ja meeskonnana (max 3 nädala jooksul alates esimesest teemaseminarist)
PROGRAMMI PÕHI-ELEMENTID	<ul style="list-style-type: none"> a. Avaüritus b. Seminaride programm c. Mentortagasiside d. Lõppkonkurss 	<ul style="list-style-type: none"> a. Avaüritus b. Seminaride programm c. Mentortagasiside d. Lõppkonkurss
JUHENDAMINE	<p>Kõrgkoolipoolne juhendaja, kes jälgib ja toetab idee ja meeskonna arengut ning osalust programmis, aitab leida ja luua mentorkontakti. Juhendamise eesmärgiks on idee ja meeskonna arengu jälgimine, eesmärkide määratlemine, probleemide kaardistamine (PPP – <i>Progress-Plans-Problems</i>).</p> <p>Juhendamine toimub kas individuaalselt või gruppisessioonidena.</p>	
MENTORLUS	Grupimentorlus, nt töötubades, vahehindamisel. Vajadusel individuaalne mentorlus.	Grupi- ja individuaalne mentorlus; igal meeskonnal on vähemalt üks individuaalne mentor.

Eelinkubatsiooniprogramm		
	PÕHIPROGRAMM „Ideest ärimudelini” (Base programm)	EDASIJÕUDNUTE PROGRAMM „Ärimudelitest prototüübini/ettevõteteni” (Advanced programm)
AVAÜRITUS	Kõigil haridustasemetel õppijaile avatud häkaton, inspiratsiooniseminar, valdkondlike ekspertide esitlused vm.	Kõigil haridustasemetel õppijaile avatud häkaton, kompetentsiturg, ideede esitlused ja mentorite tagasiside vm.
SEMINAARIDE TEE-MAD	<ol style="list-style-type: none"> Ideede genereerimine. Meeskonna moodustamine ja toimimise põhimõtted. Ärimudel, ärimudeli lõuend (<i>Lean Canvas</i>) <ul style="list-style-type: none"> Mentorüritus nt mentorite tagasiside paneelina Disainimõtlemise põhimõtted toote ja teenuse arendamisel <ol style="list-style-type: none"> IO põhialused Turundus- ja müük Finantsid, kulu- ja tulumudel Esitlus- e pitšimisokused (<i>pitching</i>) 	<p>Seminaride programm sõltub programmi sisenenud meeskondade äriideedest, min 5 sisuseminari</p> <ol style="list-style-type: none"> <i>Lean-Startup</i>-meetod: klient–probleemlahendus (<i>Customer–Problem–Solution</i>), <i>lean</i>-ärimudeli lõuendi uuendus (<i>Lean Canvas Up-grade</i>). <i>Go-to-market</i>-strateegia ehk kuidas jõuda esimese maksva kliendini. Innovatsiooni, prototüübi ja disaini töötuba. Ärimudeli muutmine (<i>pivoting</i>) (sh juhtumikirjeldused) <ul style="list-style-type: none"> Mentorüritus Turundus ja müük. Õiguslikud küsimused, asutajalepingud. <ul style="list-style-type: none"> Investorite paneel Esitlus- e pitšimisokused (<i>pitching</i>, fookusega investoritele).
TOIMUMIS-INTERVALL	1–2 nädalat	
LÕPP-ÜRITUS	Lõppvõistlus ja -hindamine	Lõppvõistlus ja -hindamine
METOODIKA	Töötubades kasutatakse tegevuslikke ja praktilisi meetodeid, sh interaktiivne loeng, grupiarutelu ja tagasiside, meeskondlik arutelu ja esitlused, struktureeritud kirjalik töö (n välikleht – <i>one-pager</i>), praktilised harjutused, ettevõtjate kogemused. Meeskondlik iseseisev kodutöö. Grupimentorlus.	Töötubades kasutatakse tegevuslikke ja praktilisi meetodeid, sh interaktiivne loeng, grupiarutelu ja tagasiside, meeskondlik arutelu ja esitlused, praktilised harjutused, testklientide küsitlused, ettevõtjate kogemused. Meeskondlik iseseisev kodutöö. Individuaalne mentorlus vastavalt meeskonna vajadustele, grupimentorlus.
ESINEJAD	Min 50% praktikud ja ettevõtjad.	Min 75% praktikud.

Eelinkubatsiooniprogramm		
	PÕHIPROGRAMM „Ideest ärimudelini” (Base programm)	EDASIJÕUDNUTE PROGRAMM „Ärimudelist prototüübini/ettevõteteni” (Advanced programm)
VAHE- JA LÕPP-HINDAMINE	Toimub vastavalt kokkulepitud hindamiskriteeriumidele (vt p 3.5). Hindamise eesmärk on idee ja meeskonna arengu jälgimine, eesmärkide määratlemine, probleemide kaardistamine ja lahenduste pakkumine (PPP – <i>Progress-Plans-Problems</i>). Vahe- ja lõpphindamise formaat võivad erineda, nt esitlused mentorpaneelile, „kiirkohting” mentoritega vm. Hindamisel peab osalema juhendaja ning vähemalt kaks ettevõtjat või välist eksperti.	
TÄIENDAVAD TUGI-TEENUSED (meeskonnale)	<p>Meeskonnal on võimalik saada valdkonnapõhist nõustamist, mille vajaduse määratleb meeskond koos juhendajaga. Juhendaja aitab leida sobiva valdkondliku konsultandi.</p> <p>Õiguslike küsimuste tekkimisel pakub partnerkool meeskonnale võimalust leida sobiv ekspert.</p> <p>www.starteridea.ee – meeskondade registreerimine, programmi info, mentorite info</p>	
SEIRE (isiku-põhiselt)	<p>a. Personaalne enesehindamise ankeet paber kandjal ühes teemaseminaris</p> <p>b. Personaalne tagasiside ankeet + enesehindamise ankeet programmi lõpus</p> <p>b.1. Osaluse katkestanute (<i>drop-out</i>) ankeet</p> <p>b.2. Eelmise semestri meeskonnajuhtide järelküsitlus</p>	<p>a. personaalne enesehindamise ankeet paber kandjal ühes teemaseminaris</p> <p>b. personaalne tagasiside ankeet + enesehindamise ankeet programmi lõpus paber kandjal (või elektrooniliselt)</p> <p>b.1. Osaluse katkestanute (<i>drop-out</i>) ankeet</p> <p>b.2. Eelmise semestri meeskonnajuhtide järelküsitlus</p>
SEIRE (meeskond)	<p>a. Vahehindamine – mentorite paneel</p> <p>b. Juhendaja kohtumised/tagasiside</p> <p>c. Lõppvõistlus äriidee või ärimudeli esitus</p>	<p>a. Ärimudeli välkleht sisenemisel</p> <p>b. Vahehindamine – mentorite paneel</p> <p>c. Juhendaja kohtumised/tagasiside</p> <p>d. Mentorite kohtumised</p> <p>e. Lõppvõistlus</p>
SIDUSUS NÜÜDIS-AEGSE ÕPIKÄSITUSEGA	Õppijakeskne õppimine, aine- ja eluvaldkonnad lõimitud. Meeskonnatöö, loova ja kriitilise mõtlemise, eneseväljendusoskuse, ettevõtlikkuse ja võtmepeadevuste arendamine. Faktiteadmiste asemel arendatakse probleemide lahendamise oskust. Fookuses on uute teadmiste sidumine olemasolevaga, enesejuhtimine ning tegevuste eesmärgistamine.	
Programmi Edu ja Tegu pakutavad TUGI-TEGEVUSED	Mentorite ja juhendajate koolitused ; õppereisid	

Lisa 2. Eelinkubatsiooniprogrammi seire

Eelinkubatsiooniprogrammi seire toimub vastavalt ettevõtlusõppe programmi Edu ja Tegu seireskeemile. Lisaks programmi kui terviku tulemuslikkuse hindamisele on seire skeemi eesmärk muuta programmi tegevused läbipaistvaks, kõigile üheselt mõistetavaks ja luua süsteem, mis aitab kõigil osapooltel tegutseda kindlaksmääratud tingimustes. Seiratakse tegevussuuna väljundindikaatorit ja täiendavaid kokkulepituid tegevussuunapõhiseid indikaatoreid.

Väljundindikaatoritele on toetuse andmise tingimustes (TAT) määratletud sihttasemed 2018. ja 2020. aasta lõpuks, täiendavate indikaatorite sihttasemed määratakse programmi iga tegevusaasta tegevuskava ja eelarve projekti juurde kuuluvas seletuskirjas ning täiendavatel indikaatoritel sihttasemed puuduvad, kuna tegu on lisainformatsiooni edastavate indikaatoritega.

Tegevussuuna „Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe rakendamise toetamine kõrgkoolides” (eelinkubatsioon) väljundindikaatoriks on „Kutse- ja kõrgharidustasemel eelinkubatsiooniteenust kasutanud meeskondade arv (summaarselt)”, 2016–2018 sihttasemeks on 200 meeskonda. Täpsem ülevaade tegevussuuna indikaatoritest ja sihttasemetest on esitatud tabelis 1 (ptk 2).

Lisaks täiendavatele indikaatoritele on ettevõtlusõppe programmi tegevussuunas 4 (eelinkubatsioon) kasutusel mitu ankeetküsitlust, hindamaks tegevuste nii lühema- kui ka pikemaajalist mõju. Tagasiside tulemuste põhjal viiakse sisse parendused ja arendatakse eelinkubatsiooni mudelit edasi. Läbiviidud ankeetküsitluse tulemuste kohta valmivad tagasiside aruanded.

Eelinkubatsioonitegevuste seire toimub semestripõhiselt. Ankeetküsitlused viiakse läbi kolmele sihtrühmale:

- põhi- ja edasijõudnute programmis osalejad – küsitlus semestri lõpul, eesmärgiks osalejate rahulolu ja hoiakute muutuse hindamine;
- põhi- ja edasijõudnute programmi katkestajad – küsitlus semestri lõpul, eesmärgiks katkestamise põhjuste väljaselgitamine;
- meeskonnajuhid – kuue kuu möödumisel põhi- või edasijõudnute programmi lõpetamisest, eesmärgiks on meeskonna edasise arengu hindamine.

Programmi Edu ja Tegu seisukohalt on eelinkubatsiooni olulisemad hindamisetapid:

juuni 2016 – eelinkubatsiooni põhiprogrammi pilootperioodi tulemuslikkuse hindamine;

detsember 2017 – eelinkubatsiooni edasijõudnute pilootprogrammi tulemuslikkuse hindamine;

detsember 2018 – eelinkubatsiooni mudeli rakendamise kolme aasta tulemuslikkuse hindamine.

Lisa 3. Ülikoolide ja tudengifirmade õiguslik suhe

Alljärgnev ülevaade käsitleb teemasid, millised õigussuhted tekivad Eesti ülikoolidel seoses üliõpilaste loodud tudengifirmade, toodete või teenustega, mis on loodud kas eelinkubatsiooni või õppepraktika käigus või ülikooli ressursse (töövahendid, laborid, oskusteave, materjalid jne) kasutades. Toodete ja teenuste puhul on mõeldud ettevõtluses pakutavaid tooteid (nt üliõpilase valmistatud mööblieseme müük) või teenuseid (nt veebileht), mida on võimalik eraklientidel ja ettevõtetal osta või teenusega liituda. Käesoleva analüüsi ja ettepanekute aluseks on järgmiste ülikoolide näited: Tartu Ülikool (TÜ), Tallinna Tehnikaülikool (TTÜ), Eesti Kunstiakadeemia (EKA), Tallinna Ülikooli Balti Filmi ja Meediakool (BFM), Estonian Business School (EBS) ja Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor (Mainor).

Ülikoolide osalus tudengifirmades

Tudengifirma puhul on mõeldud juriidilist isikut, mis on kantud äriregistrisse ehk tegemist on iseseisva õigussubjektiga. Valdavalt on tegemist osaühinguga, kuid võib olla ka mittetulundusühing või sihtasutus (kui pole tegemist on kasumit taotleva tegevusega).

Ülikoolide õppeteenuse lepingud ega muud õigusaktid ei käsitle ülikooli osalust või õigusi seoses tudengifirmadega. Ülikooli osalus üliõpilaste loodud ettevõttes saaks tekkida üksnes sellekohase kokkuleppe olemasolul ning tuleks vormistada ühingu asutamistoimingute või osaluse võõrandamise kaudu. Eesti praktikas kõrgkoolid tudengitega sellekohaseid kokkuleppeid ei sõlmi ega asuta koos üliõpilastega juriidilisi isikuid. Näiteks Mainoris on osaühingu asutamine osa õppeprotsessist, kuid selline juriidiline isik on üliõpilase omanduses ja juhtida. Ülikoolid ei omandada osalust tudengifirmas isegi olukorras, kus toode või teenused on loodud ülikooli mentorprogrammi või õppetöö raames või kasutades muid ülikooli ressursse. Ülikoolidel puuduvad igasugused õiguslikud suhted tudengifirmadega (v.a mõned erandid, mis puudutavad tudengi loodud intellektuaalset omandit). Seega tegutsevad tudengifirmad praegu iseseisvalt ning ülikoolidel ei ole tudengifirmadega mingit õiguslikku suhet ega kontrolli nende üle.

Ülikoolide õigused üliõpilaste intellektuaalsele omandile

Ülikoolide ja üliõpilaste intellektuaalomandiõiguste määratlemisel tuleb eristada, kus ning millistel tingimustel on intellektuaalne omand loodud. Intellektuaalse omandi kasutamise ning kasutamise tingimused on üldjuhul reguleeritud ülikooli sellekohase aktiga. Näiteks TÜ-s ning TTÜ-s reguleerib intellektuaalomandiga seonduvat rektori käskkiri, EKA-s ja BFM-s käsitleb intellektuaalomandi kuuluvust üliõpilasega sõlmitav õppeteenuste leping. Samuti on EKA-s eraldi reeglid nii intellektuaalomandi haldamise kui ka autoriõiguste kuuluvuse kohta. EBS lähtub põhimõttest, et ülikool ei peaks tegelema tudengifirmade asutamise ja juhtimisega ning üliõpilased on vabad ise otsustama, kuidas nende loodud toodete või teenuste intellektuaalne omand reguleeritakse.

Õppetöö käigus loodud teose autoriõiguste kuuluvus on ülikoolides reguleeritud erinevalt. Laiema suunitlusega ülikoolid nagu TTÜ ning TÜ ei ole õppetöö raames loodavatele teostele tekkivaid autoriõigusi piiranud, see tähendab, et teoste autoriteks olevatele üliõpilastele kuuluvad kõik seadusest tulenevad

õigused. Kunstivaldkondadele spetsialiseeruvad kõrgkoolid nagu BFM ning EKA on sätestanud eritingimused. Näiteks EKA jätab endale lepinguga teatud varalised õigused tudengite loodud teostele, muuhulgas õiguse teose EKA arhiivis deponeerimiseks, käsutamiseks ning jäädvustamiseks reklaami eesmärgil. Ühtlasi kohustub üliõpilane teose avaldamiseks taotlema EKA-lt luba ning avaldamisel on kohustus teha vastav viide EKA-le. BFM-is lähevad filmikunsti või meedia eriala tudengite loodavate audiovisuaalsete teoste varalised autoriõigused lähevad üle ülikoolile õppeteenuse osutamise lepingute alusel. Arvestades EKA ja BFM näiteid, peaksid üliõpilased oma loomingu toomiseks ettevõtlusesse küsima ülikoolilt litsentsilepingu või nõusoleku. Teiste ülikoolide puhul selliseid piiranguid ei ole.

Õppejõule või mentorile võivad kuuluda õigused üliõpilase poolt loodud intellektuaalsele omandile, kui õppejõudu või mentorit saab seaduse alusel lugeda üliõpilase loodud intellektuaalse omandi ühiseks autoriks. Ülikoolide õigusaktid õppejõule või mentorile kuuluvaid autoriõigusi ei reguleeri või sätestavad analoogsed tingimused seadusega (nt EKAs). Autoriõiguse seaduse kohaselt saaks õppejõud või mentor olla teose kaasautor juhul, kui ta on isiklikult andnud loomingu panuse teose loomisesse. Seega õppejõu ja mentori autoriõiguste hindamiseks tuleks esmalt hinnata, milline oli tema tegelik panus teose loomisesse. Arvestama peab sellega, et autoriõiguse seaduse § 30 lg 6 kohaselt autorite konsulteerimine, administratiivse juhtimise funktsioonide täitmine, teose redigeerimine ja muu tehnilise abi osutamine autoritele ei ole aluseks ühise autorsuse tekkimisele. Seega administratiivne või tehniline abi ei too mentorile või juhendajale ühist autorsust ega sellega kaasnevaid õigusi.

Lisa 4. Ühisturunduse näited

STARTERi kleebis ja roll-up (seisuga märts 2017)

Edu Tegu | STARTER

free
business idea
development program
STARTER
worth 5000 €

- training sessions and workshops
- mentors and industry experts
- networking events
- combined competences of 8 universities
- diploma issued by the university
- awesome prizes
- no entrepreneurial experience needed

JOIN NOW!
www.starteridea.ee